

TWICKELBLAD

Themanummer Landbouw

$\frac{3}{}$
'99

- * Rapport van de Landbouwniversiteit Wageningen
- * Reacties van de Stichting Twickel en de pachterscommissie
- * Gesprekken met pachters
- * Het natuurterrein de Breede Riet

TWICKELBLAD

Een gezamenlijke uitgave van:
Stichting Twickel,
Vereniging Vrienden van Twickel.

Het Twickelblad geeft informatie
over historie en het beheer van
Twickel in al zijn aspecten.

Redactie:

J. Bengevoord (eindredactie)
A. Brunt (eindredactie)
M.W.H. Hermanussen
A.H. Schimmelpenninck

Medewerkers aan dit nummer:

D. Bekkers
G.F. Boreel
W.H. van den Bosch
H. Brillman
J. Meijerink
J. Mulder
H. Spijkerman
M. ten Thije

Redactieadres:

Redactie Twickelblad
Postbus 2, 7490 AA Delden

Vereniging Vrienden van Twickel
Secretaris W.H. van den Bosch
Meeuwenstraat 14
7471 HG Goor

Stichting Twickel
Postbus 2, 7490 AA Delden
tel. 074 - 3761309

Het Twickelblad wordt gratis toege-
zonden aan medewerkers van de
stichting Twickel en aan leden van
de vereniging Vrienden van
Twickel.

Het lidmaatschap van de vereniging
Vrienden van Twickel bedraagt
f 25,00 (inclusief het Twickelblad).
Het lidmaatschap kan worden
aangevraagd bij de secretaris van de
vereniging Vrienden van Twickel.

Inlevering kopij:
vóór 1 april 1999 bij de
redactie van het Twickelblad,
Postbus 2, 7490 AA Delden.
De redactie behoudt zich het recht
voor artikelen in te korten en te
redigeren

Losse nummers à f 6,00 zijn
verkrijgbaar bij de VVV-Delden en
de firma Vriezokolk in Delden en
boekhandel Broekhuis in Hengelo.

Tekstvervaardiging en druk;
Grafisch bedrijf ve&es, Deventer.

ISSN 0927-6548
Index op vorige nummers via
Internet
[http://www.obd.nl/instel/twickel/
twickelb.htm](http://www.obd.nl/instel/twickel/twickelb.htm)

Dit nummer van het Twickelblad is grotendeels gewijd aan de landbouw op het landgoed Twickel. Aanleiding is een onderzoek naar de problemen en toekomst-
kansen van de landbouw door de leerstoelgroep Rurale Sociologie van de land-
bouwuniversiteit Wageningen onder leiding van prof. Jan Douwe van der Ploeg en
Rudolf van Broekhuizen in opdracht van de Stichting Twickel. Het onderzoek, dat
onder meer bestond uit een groot aantal gesprekken met pachters, heeft geleid tot
een landbouwbeleidsplan waarin op hoofdlijnen de toekomstperspectieven zijn
aangegeven.

Op het landgoed Twickel is de verwevenheid van landbouw, landschap en natuur
groot. Dit heeft -zoals in vele gebieden met grote agrarische en landschappelijke
waarden- geleid tot belangentegenstellingen en spanningen. Het eindrapport van de
onderzoekers windt er geen doekjes om: tegenstellingen en verschillen in opvattingen
bestaan nog steeds. Daarbij moet echter worden aangetekend dat de problema-
tiek veel gecompliceerder is dan veelal wordt gedacht. Natuurlijk is er de aloude
tegenstelling tussen landbouw en behoud van natuur en landschap en bestaan er ver-
schillen van opvatting tussen de Stichting Twickel en de pachterscommissie. Ook
de betrokkenen in de landbouw zelf hebben uiteenlopende meningen. Wel of geen
uitbreidingsmogelijkheid voor de intensieve veehouderij? Moeten vooral de grote-
re bedrijven ontwikkelingsperspectieven worden geboden of moeten juist kleinere
bedrijven worden gesteund? Welke betekenis moet aan de recreatie worden toege-
kend als mogelijkheid om het boereninkomen te verbeteren?

Om de problematiek ook voor niet-landbouwers te verduidelijken, zijn de onder-
zoeksresultaten en aanbevelingen van Van der Ploeg en Van Broekhuizen zo helder
mogelijk samengevat. Bovendien reageren pachterscommissie en Stichting Twic-
kel op het rapport en vertellen enkele pachters over hun bedrijf.

Essentieel in de aanbevelingen van de onderzoekers is het advies om te komen tot
een betere communicatie tussen pachters en stichting. De stichting zal een helder
landbouwbeleid moeten uitstippelen, ook waar het de praktische uitwerking betreft,
zoals bijvoorbeeld de toewijzing van vrijkomende grond. Hoe transparant het beleid
echter ook is -zo stellen de onderzoekers- er zullen altijd mensen worden teleurge-
steld.

Bindende factor blijft ondanks vele tegenstellingen voor alle betrokkenen een
mooi en leefbaar landgoed dat als eenheid moet blijven voortbestaan. Dit gemeen-
schappelijk belang vormt het fundament waarop naar oplossingen kan worden
gezocht voor lastige en ingrijpende beslissingen. De redactie wenst alle betrokke-
nen veel wijsheid toe.

Jan Bengevoord

IN DIT NUMMER

- Naar nieuwe perspectieven voor boeren op het landgoed Twickel	3
- Gesprek met Herman van Koeveringe, Wolverlei	4
- Gesprek met Henk en Gerdien Janssen van erve Rikkerink, Deldeneresch	6
- Gesprek met Gerrit, Hanna en zoon Jan, Klein Peddemors, Enter	8
- Reactie van de pachterscommissie	10
- Reactie van Stichting Twickel	12
- Verkoop producten aan huis	14
- Openstelling op Open Monumentendag / De Breede Riet	15
- Het verborgen eilandje in de Breede Riet	16
- Lezers schrijven	18
- Vereniging Vrienden van Twickel	19
- Twickeldag 1999	20
- Henk van Beem draagt voorzitterschap over aan Peter Bunge	21
- In memoriam, Cornelis Pieter de Jager	22
- Stichtingsbestuur in Rüdenhausen	23
- Kruiden, rozen en idyllische plekje	24
- Korteberichten	26
- Agenda	27

Erve Klein Peddemors.
Foto: J. Mulder.

Naar nieuwe perspectieven voor boeren op het landgoed Twickel

In de loop van 1998 heeft de Landbouwniversiteit Wageningen op verzoek van de Stichting Twickel en met actieve medewerking van de pachterscommissie een onderzoek uitgevoerd naar de situatie en toekomstperspectieven van de landbouw op het landgoed Twickel. De reden voor het onderzoek is onder meer gelegen in de constatering van de pachterscommissie dat doorgaan op de huidige voet op termijn problemen oplevert voor het voortbestaan van vele bedrijven. Dit artikel is grotendeels een samenvatting van het door de Landbouwniversiteit geschreven rapport.

*Rudolf van Broekhuizen **

Ongeveer de helft van de gronden van de Stichting Twickel is in agrarisch gebruik. Daarnaast zijn er bossen en natuurgebieden, een zagerij, een watermolen en andere monumenten, de moestuin en natuurlijk het kasteel en de kasteeltuinen. Vooral de verwevenheid van landbouw met natuur, bos, landschap en cultuurhistorie levert een positieve bijdrage aan de structuur en aantrekkelijkheid van het

landgoed. Met name de verzorgdheid in streekeigen stijl van gebouwen en erven springt er positief uit. Het doel van de Stichting Twickel is het instandhouden van het landgoed Twickel met de daar aanwezige waarden. De landbouw draagt bij aan de landschappelijke schoonheid en afwisseling, zorgt voor bedrijvigheid en draagt bij aan het onderhoud van het landschap en de natuur. Twickel zonder landbouw is ondenkbaar. Daarbij is het duidelijk dat Twickel een type landbouw behoeft dat bij de landschappelijke en natuurlijke waarden van Twickel past.

Omgekeerd heeft Twickel de pachters het nodige te bieden. Twickel beschikt over de mogelijkheid om grond en quotum ter beschikking te stellen voor prijzen die anderszins ondenkbaar zijn. Tevens kunnen financiële en ondersteunende faciliteiten worden geboden ten behoeve van plannen die in het voordeel van pachters uitwerken.

Plan op hoofdlijnen

Het rapport is een reactie op een aantal problemen in de landbouw. Maar ondanks de algemene problemen in de landbouw en beperkingen die het boeren op Twickel met zich mee brengt, gaat het eigenlijk best goed met de land-

Hooibouw op de Deldeneresch anno 1999.
Foto: J. Mulder.

bouw op Twickel. Het aantal bedrijven daalt minder snel dan op veel andere plaatsen, het aantal opvolgers is relatief hoog en er zijn relatief veel jonge boeren en boerinnen.

Het doel van het onderzoek is het aangeven van perspectieven voor de landbouwbedrijven op Twickel. De basis van het onderzoek wordt gevormd door uitgebreide gesprekken met vrijwel alle pachters over hun wensen en ideeën. Van de 83 benaderde bedrijven hebben er 80 meegewerkt. Daarnaast is gesproken met vertegenwoordigers van de Stichting Twickel, gemeenten en de Provincie. Op grond van de verkregen informatie is een landbouwbeleidsplan opgesteld. Het concept daarvan is in vijf gebieds-

Erve Berghuis waar de geitenhouderij en kaasmakerij Wolverlei is gevestigd. Foto: J. Mulder.

Gesprek met Herman van Koeveringe, Geit

Wat voor bedrijf heeft u?

Dit is een klein gemengd bedrijf. Het is een geitenhouderij en kaasmakerij. Er wordt hier zachte geitekaas volgens Franse receptuur geproduceerd. Er is 13 hectare van Twickel in gebruik. In totaal zijn hier 100 melkgeiten, 25 lammeren en 2 bokken van het 'Nederlandse Witte' stamboekras. Hun voer wordt op ecologische wijze verbouwd: geen gebruik van kunstmest en bestrijdingsmiddelen volgens EKO-keurmerk.

Wat zijn de sterke punten van uw bedrijf?

Het sterkste punt is ongetwijfeld het product dat hier gemaakt wordt. Het is een exclusief en kwalitatief goed product. Het vindt vooral zijn weg naar delicatessenwinkels en de betere horeca met de fijne Franse keuken door het hele land. In een toonaangevend buitenlands culinair magazine van dit voorjaar werden bij de grote Europese kazen ook twee Nederlandse kazen vermeld, één ervan betrof een koeienkaas, de ander onze geitenkaas van geitenkaasmakerij 'Wolverlei'. Op deze manier geeft dit bedrijf echt een meerwaarde aan geitenmelk.

Verder is een sterk punt dat de afzet volledig in eigen hand gehouden kan worden. Zo'n 45% van de productie wordt verkocht in een stand op de boerenmarkt (Noordermarkt) in Amsterdam. Circa 50% wordt afgenomen door de horeca en de resterende 5% wordt afgezet door huisverkoop.

Heel belangrijk voor de consument is het vertrouwen in het product. Hier is alles – van voer tot afzet – op één bedrijf. Het is allemaal zichtbaar en controleerbaar voor de consument. Door de manier van werken bestaan er geen mest overschotten. Er is sprake van een vrijwel gesloten keten, waarbij de zaak redelijk in evenwicht is.

Wat zijn de zwakke punten van uw bedrijf?

De sterke punten zijn ook tegelijk de zwakke punten. De arbeidsdruk is erg hoog, omdat de productie maar ten dele geautomatiseerd kan worden. Het karakter van het product staat vergaande automatisering niet toe. De fabricage van kaas is bijzonder arbeidsintensief. Het neemt al gauw 4 uur

per dag in beslag. Er zijn op dit bedrijf verder veel piekperiodes, verband houdend met de hoogtijdagen in de horeca. Zodoende blijft er op ander gebied nog al eens wat werk liggen. Ik ervaar geen belemmeringen in de bedrijfsvoering van de kant van Twickel. Ik zou de relatie met Twickel als zakelijk en zindelijk willen omschrijven. Het ligt voor mij wellicht ook anders dan voor de andere pachters. Ik nam geen bedrijf van de ouders over. Ik kon me hier kandidaat stellen als toekomstige pachter en dit bedrijf is door Twickel geselecteerd omdat deze bedrijfsvoering past binnen het beleid van de stichting. Dit is geen bedrijf waar groot geld achter zit. Met bescheiden investeringen was er voor mij de mogelijkheid om het bedrijf hier naar toe te verhuizen. De pachtsituatie was voor mij dus ideaal.

Hoe ziet u de toekomst van uw bedrijf?

Ik zie het werken aan constante kwaliteit als een grote uitdaging. Het assortiment wordt regelmatig verbreed, meestal naar aanleiding van een concrete opdracht uit het klantenbestand. We proberen ook steeds "bij" te blijven, door te onderzoeken wat er in de samenleving – aan de andere kant van de vraag – beweegt. De toekomst ligt niet zozeer in uitbreiding. Kijk, je ziet langzamerhand twee stromingen in de landbouw ontstaan. Er zijn boeren die nog steeds het groeimodel aanhangen. Steeds meer produceren van hetzelfde standaardproduct, waarvoor feitelijk een steeds wankeler markt is. De zandgronden in Nederland zijn niet optimaal geschikt voor dergelijke grote Amerikaanse bedrijven en het landschap op Twickel is natuurlijk een kwetsbaar landschap. Voor een dergelijke bedrijfsvoering bovendien uiterst onhandig, wat betreft de verkaveling e.d. Maar hoewel dit gegeven voor een agrarisch ondernemer misschien in eerste instantie een hinderenis lijkt, zit er natuurlijk ook een grote potentie in. De tijd is meer dan rijp om er eens op een andere manier naar te gaan kijken. Door het toegenomen kwaliteitsbewustzijn bij de consument, komen er steeds meer consumenten die bereid zijn meer te betalen voor een kwalitatief hoog en betrouwbaar product. Eerst vroeg alleen de horeca erom, maar nu vindt er ook een verschuiving plaats binnen de supermarkten. Kijk maar gewoon eens wat er op de schappen ligt of destilleer de tendens in de vaktijdschriften. Boe-

bijeenkomsten besproken met de pachters.

In het plan is een samenhangend pakket aan voorstellen ontwikkeld dat zowel voor Twickel als voor pachters voordelig uitpakt. Het plan is een plan op hoofdlijnen. Sommige voorstellen zullen verder uitgewerkt moeten worden. De rest van dit artikel is een samenvatting van het landbouwbeleidsplan, dat inmiddels zowel door de pachters als de Stichting Twickel wordt onderschreven.

Ruil en aanpassingen

Veel bedrijven op Twickel zijn erg bewerkelijk. Er zijn

veel kleine en 'kromme' percelen, en er zijn veel houtopstanden. Kostprijsverlaging is een wezenlijk belang in elk boerenbedrijf. Indien niet strijdig met de doelstelling van de Stichting zal Twickel actief meewerken aan een verbetering van de productieomstandigheden. De meest voor de hand liggende vorm om dit te doen is de vrijwillige kavelruil, aangevuld met kleinschalige aanpassingen van het landschap en eventueel andere kleine cultuurtechnische verbeteringen en mogelijk boerderijverplaatsing. Twickel zet grond en melkquotum 'uit de pot' in bij kavelruilprojecten. Dit is in het verleden al enkele keren gebeurd.

Kavelruil is vooral een praatproces waarbij pachters zelf

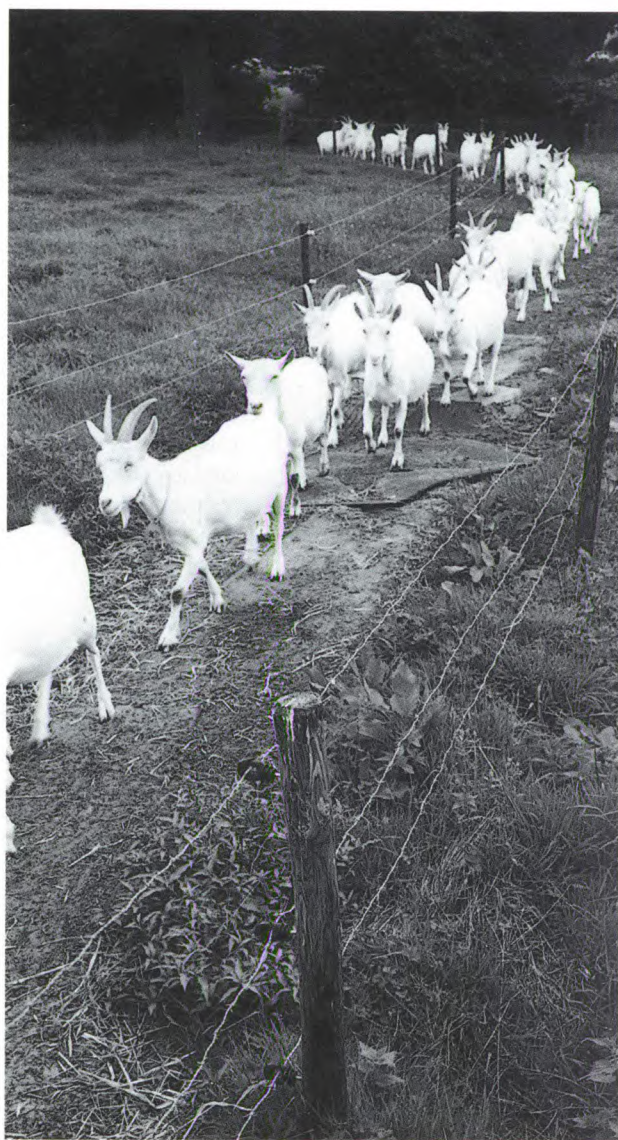
houderij en Kaasmakerij "Wolverlei"

ren op Twickel hoeft niet alleen maar belemmeringen in te houden, vergeet niet dat het begrip "Twickel" in de samenleving een zeer positieve uitstraling heeft op gebied van natuur, schone lucht en water, dat soort dingen. Dat zijn waarden waar de consument meer en meer aan gaat hechten. Dat kun je benutten.

De "boerenstand" heeft als geen ander beroep altijd een vader-op-zoon/dochter -opvolging gekend en er is diens gevolg enorm veel kennis aanwezig. Dat, gecombineerd met alle moderne wetenschappelijke kennis uit Wageningen zou tot originele oplossingen voor de problematiek op Twickel kunnen leiden. Verbreding zou voor sommigen een creatieve oplossing kunnen bieden. In het buitenland werkt dat ook goed in agrarisch "moeilijke" gebieden. Persoonlijk geloof ik nog het meest in het ontwikkelen van één of een aantal steengoede producten.

Daarvoor zal een aantal mensen hun nek moeten durven uitsteken. In vind ook dat bijvoorbeeld een Rabobank daarvoor financieel risico zou moeten dragen. Tenslotte heeft die een behoorlijk groot aandeel gehad in het ontstaan van de crisis in agrarisch Nederland. Dat wordt in het leeghoofdig gekrakeel in de media meestal over het hoofd gezien. De boer is nu de boosdoener, maar er ligt nog veel meer verantwoordelijkheid bij bank en ministerie, en dat blijft op wonderlijke wijze buiten schot. Twintig jaar geleden - en dat is tien jaar na Mansholt - was in beleidskringen al bekend dat deze situatie op handen was. Toch is men op dezelfde lijn doorgedaan en heeft de boeren murw gemaakt met ondoordachte voorschriften, die stoplappen zijn, en met stapels formulieren, waar niet door te komen is.

In ieder geval, het gezegde "Het is altijd zo geweest en zo zal het altijd wel blijven" kan iedereen uit z'n woordenschat schrappen. Er is nog nooit zoveel veranderd in de landbouw als de laatste veertig jaar. Agrarische ondernemers moeten hun sterke kanten inventariseren. Daar kunnen verschillende oplossingen uitrollen - tenslotte is iedereen weer anders -, maar het lijkt me van belang dat er veel boeren en levende boerenbedrijven op Twickel blijven, anders wordt het hier een villapark of een reservaat. Laat de consument en de rondfietsende natuurliefhebber ook niet vergeten dat het hier zo mooi is, mede dankzij het werk van de boeren.

De 'Nederlandse Witte' geiten gaan op pad om gemolken te worden.
Foto: J. Mulder.

ook verantwoordelijkheid moeten nemen voor het maken van het kavelruilplan. Het is goed als per kavelruil een kleine ad hoc kavelruilcommissie van enkele betrokken pachters wordt ingesteld die het plan voorbereidt. Via een ondersteuningsproject voor kavelruil van de Provincie kan indien gewenst, ondersteuning worden ingehuurd van een onafhankelijk vertrouwenspersoon.

Twickel werkt mee aan het verleggen van houtopstanden en andere kleinschalige aanpassingen in het landschap ter verbetering van de bewerkingsmogelijkheden als de landschappelijke kwaliteit er niet onder lijdt. De mogelijkheden moeten niet worden overschat. Deze zijn ook afhankelijk van het beleid van gemeenten.

Kwaliteitsverbetering van het landschap als totaal is denkbaar als in een landschapsplan voor de vele mogelijke kleinschalige aanpassingen een gecoördineerde aanpak

wordt ontwikkeld. Een dergelijk landschapsplan kan worden opgesteld voor deelgebieden waar een kavelruil speelt of waar boeren gezamenlijk aangeven dat het wenselijk is.

Bedrijfsvergroting

Bedrijfsvergroting moet daar waar dat past binnen de landschappelijke structuur van Twickel mogelijk blijven. Bij de verdeling van productiemiddelen hanteert Twickel niet langer een indeling van 'blijvers en wijkers'. De levensvatbaarheid van een bedrijf is niet zomaar af te meten aan bijvoorbeeld de bedrijfsomvang. Er dient ook naar de inhoud en kwaliteit van de plannen van pachters gekeken te worden.

Hoe groot bedrijven in de toekomst moeten zijn of hoeveel bedrijven er op Twickel in de toekomst zouden kun-

Gesprek met Henk en Gerdien Janssen van

Wat voor bedrijf heeft u?

Wij hebben hier een pluimvee-subfokbedrijf. Wij houden ons hier op dit pluimveebedrijf bezig met de productie van broedeieren. Sinds 1984 worden er grootouderdieren (voor slachtrassen) op ons bedrijf gehouden. Twickel telt slechts twee pluimveebedrijven. Tot 1976 was dit nog een traditioneel gemengd bedrijf met melkkoeien en varkens. Toen hebben we gekozen voor pluimvee, overigens met instemming van Twickel. Begin jaren negentig begon Twickel echter steeds meer moeite met de intensieve veehouderij te krijgen. Ons bedrijf is veertien hectare groot. Op zo'n drie hectare wordt maïs verbouwd. Op de rest wordt jongvee ingeschaard.

Wat zijn de sterke punten van uw bedrijf?

Ons bedrijf is goed geautomatiseerd. We kennen wel piekdrukke bijvoorbeeld tijdens het invangen of het schoonmaken. Dan huren we losse arbeid in. Voor de rest is het met ons tweeën goed te doen. Trouwens onze kippen lopen los. Ze zitten dus niet, zoals vaak gedacht wordt, in legbatterijen. Ze lopen los rond op strooisel.

Wat zijn de zwakke punten van uw bedrijf?

De extra beperkingen die ons door het beleid van Twickel worden opgelegd. Twickel lijkt in toenemende mate de regie van haar pachtbedrijven te willen bepalen. Via de media en allerlei rapporten vernemen wij wat Twickel met de intensieve veehouderij van plan is. Er wordt teveel over ons hoofden heen gepraat en niet direct met ons. Wij verwachten dat Twickel ook verantwoording neemt voor onze toekomst. In het verleden hebben ze zelf met onze keuze voor het pluimvee ingestemd. Het is nu al zover dat als een pachter er een stuk grond bij wil hebben, hij naar de rentmeester moet met een boekhoudersrapport onder de arm. Vroeger was dat de pet en nu een ondernemersplan. Een

ander nadeel is de financiële verbondenheid met Twickel. Doordat de opstallen je eigendom zijn, zit je feitelijk aan Twickel vast. De opbrengsten van het quotarecht en de opstallen liggen anders bij Twickel. Als men niet zo vast zou zitten, zouden er vast nog meer pachters vertrekken.

Hoe ziet u de toekomst van uw bedrijf?

Ik vind dat Twickel eigenlijk de pluimveebedrijven ook gewoon de bestemming van "pluimvee" moet geven. We hebben er niets aan dat we gedoogd worden. We willen als onderneming zekerheid over onze positie en daarnaast een vrije vorm van ondernemen blijven behouden.

Wat betekent Twickel voor u?

Natuurlijk is het hier prachtig wonen in dit landschap met zijn historie. Bedrijfsmatig voelen wij die verbondenheid echt niet zo. Dit bedrijf is voor onze onderneming vooral een productiefactor. Je zult de komende jaren een tweedeling gaan zien. Bedrijven op Twickel gaan er anders uitzien dan de bedrijven elders. Dat komt door de beperkingen die we opgelegd krijgen. Er wordt ook vaak gepraat en geschreven over 'verbreding'. Persoonlijk zie ik dat niet zitten, maar het is en blijft de keuze van de individuele ondernemer. Het moet in ieder geval niet opgelegd worden door Twickel. Landschapsbeheer tegen vergoeding is prima als een boer dat wil, echter zie ik dit niet als een reële vorm van inkomen. Voor mij is het terug naar vroeger, toen de pachters op Twickel er wat mochten bijwerken om hun inkomen wat aan te vullen.

nen overblijven, is vooral een uitkomst van de beslissing van individuele pachters om door te gaan of niet. Dat bepalen de betrokkenen zelf. De meeste pachters geloven overigens ook niet in een onderlinge slag waarbij slechts enkele grote bedrijven over blijven. Twickel streeft naar het instandhouden van zoveel mogelijk bedrijven om daarmee het agrarisch karakter van het landgoed te behouden.

Twickel kan onmogelijk op alle verlangens ingaan: immers wie wil er geen grond of melkquotum tegen de gunstige Twickeler voorwaarden? Verdelen betekent vaak slechts één of enkele gelukkigen en vele teleurgestelden, dat is onvermijdelijk.

Voor de verdeling van grond en quotum is de volgende procedure voorgesteld. Als er grond en/of melkquotum vrij is geeft Twickel aan dat pachters middels een bedrijfsplan hierop kunnen intekenen. Het bestuur beslist over de

prioriteitsvolgorde. **Indien** in een deelgebied een kavelruil speelt, dan gaat inzet **van** productiemiddelen in zo'n plan voor open inschrijving. De criteria die bij de beoordeling een rol spelen, zijn **onder** meer de mate waarin het plan op Twickel landschappelijk en qua natuur inpasbaar is; de uitbreiding milieutechnisch en productietechnisch efficiënt is in te passen in het **bedrijf** (met name gunstige verkaveling); het plan bedrijfseconomisch solide is en het plan bijdraagt aan de veelvormigheid van de landbouw en de aantrekkelijkheid van Twickel. Eenzelfde procedure wordt gevolgd indien een **heel** bedrijf opnieuw wordt uitgegeven.

Intensieve veehouderij

Het gemengde **bedrijf** (melkveehouderij en varkens) is één van de kurken waar Twickel op drijft. Er is een proces

Erve Rikkerink, Deldeneresch

De pluimveeschuren op het erva Rikkerink van de familie Janssen.
Foto: J. Mulder.

De bloemen uit de tuin van het erve Klein Peddemors worden verwerkt in droogboeketten.
Foto: J. Mulder.

Gesprek met Gerrit, Hanna en zoon Jan Lu

Wat voor bedrijf heeft u?

Dit is een gemengd bedrijf met circa 42 melkkoeien en 100 fokvarkens. We hebben 14 1/2 hectare Twickelgrond en 20 hectare eigen grond. Dit jaar verbouwen we 12 hectare mais.

Wat zijn de sterke punten van uw bedrijf?

Het sterke punt is dat we een grondgebonden bedrijf zijn. Daar komt bij dat we een gemengd bedrijf zijn. Op sommige plekken in het hartje van Twickel zijn de percelen bijna te klein om goed op te kunnen boeren. Dat valt hier gelukkig allemaal nog wel mee. Het is misschien ook een voordeel te noemen dat we niet midden in Twickel liggen. Dat biedt normaal gesproken wat meer gelegenheid om grond bij te kopen.

Wat zijn de zwakke punten van uw bedrijf?

De A1 en het kanaal vormen echter een belemmering voor uitbreiding. Het heeft onze percelen versnipperd. Zodoende is onze huiskavel slechts 1/3 van het totaal. Er zijn weinig mogelijkheden tot uitbreiding. We zitten hier met drie boeren en ze willen alle drie door. Eén perceel van ons ligt zelfs 25 kilometer verderop bij Westerhaar.

Hoe ziet u de toekomst van uw bedrijf?

Met voldoende productie-eenheden en voldoende melkquotum zou ons bedrijf levenskrachtig genoeg moeten zijn. Wij hebben tot dusver geen belemmeringen van de kant van Twickel ervaren. Het is misschien nog leuk om te vertellen dat mijn vrouw een paar jaar geleden begonnen is met de verkoop van droogbloemen en betonbladeren. Het boerenbedrijf blijft hoofdzaak. Dit is meer een uitgegroeide hobby van haar. Als het wat opbrengt, is het leuk meegenomen. Er komen hier ook wel fietsers, die de Klompenroute vanuit Rijssen of Enter rijden, de tuin bekijken.

Wat betekent Twickel voor u?

Natuurlijk is het bedrijf puur zakelijk gezien een productiefactor. Toch is er wel een soort verbondenheid. Als je goed boert, kun je op Twickel blijven. Dat is een soort zekerheid. We hebben met de mensen van Twickel onze plannen altijd goed kunnen bespreken. Boeren moeten zelf ook initiatief nemen. Kom met een plan. Tenslotte ben je en blijf je ondernemer.

Ronde tafel conferentie

Het stichtingsbestuur heeft het initiatief genomen tot

gaande naar specialisatie in de melkveehouderij, maar er moeten mogelijkheden blijven voor gemengde bedrijven. Gemengde bedrijven passen bij Twickel; het heeft een positief effect op het aantal bedrijven en het boerenbeheer van het landgoed. Op plaatsen met moeilijke productieomstandigheden past een in oppervlakte kleiner gemengd bedrijf soms beter dan een groter gespecialiseerd melkveehouderijbedrijf.

Twickel streeft naar een grondgebonden landbouw. Grondgebondenheid op gebiedsniveau is er nog niet. Twickel wil wel meewerken aan het mogelijk maken van een zekere ontwikkelingsruimte op de gemengde bedrijven, bijvoorbeeld door aanpassing van gebouwen, maar ze wil tegelijkertijd stapsgewijs toewerken naar grondgebondenheid. De belangrijkste punten uit het voorgestane beleid zijn:

1. Voor nieuwe gespecialiseerde intensieve veehouderijbedrijven is geen plaats. Ten aanzien van de vier bestaande gespecialiseerde intensieve veehouderijbedrijven heeft Twickel een inspanningsverplichting om tot aanvaardbare oplossingen te komen.

2. Ten aanzien van de gemengde bedrijven wordt een restrictief maar ook flexibel beleid gevoerd. Gemengde bedrijven met een kleine varkenstak kunnen deze uitbreiden met medewerking van Twickel onder een aantal voorwaarden, onder andere: de omvang van de intensieve veehouderijtak blijft in omvang beperkt, het bedrijf houdt zijn melkvee aan, er verdwijnen elders op het landgoed op gemengde bedrijven (varkens). Het totaal aantal varkens

op gemengde bedrijven mag niet toenemen. Indien er ruimte is voor uitbreiding kunnen geïnteresseerde pachters een bedrijfsplan indienen dat op dezelfde manier wordt beoordeeld als bij wensen voor grond of quotum.

Pachtzaken

Volgens het Pachtnormenbesluit kan de pacht stijgen tot een rendement van 2% van de vrije verkeerswaarde van onverpachte grond. Voor de pachtgrond van Twickel zou dit betekenen dat de maximum pachtprijs (nu f 700 - f 800 per ha) zou kunnen stijgen naar f 1275 per ha. Voorgesteld wordt de pachtprijs ook te relateren aan de doelen van Twickel en de daarmee samenhangende beperkte gebruiksmogelijkheden: perceelsvorm, schaduw en ontwatering. Een prijsverhoging is acceptabel voor de betere gronden, als het prijsverschil met de mindere gronden groter wordt.

Twickel geeft zoveel mogelijk grond in vaste pacht uit. De oppervlakte éénjarige pacht, éénmalige pacht en grond in bruikleen of op loonwerkbasis wordt zo gering mogelijk gehouden. Ten behoeve van verkavelingsplannen kan grond en quotum tijdelijk 'in de pot' gehouden worden. Gronden in beheersgebieden kunnen worden verpacht onder voorwaarde dat de pachter een beheersovereenkomst afsluit.

Op de landbouwkundig gezien slechtere delen van Twickel dient zoveel mogelijk 'boerenbeheer' te blijven. Dat benadert het meest de doelstellingen van Twickel en

khedde van erve Klein Peddemors, Enter

De rundveestal op het erve Klein Peddemors.
Foto: J. Mulder.

het belang van boeren. Indien er nauwelijks of geen interesse van bestaande boerenbedrijven voor verantwoord gebruik van deze grond is, dient de mogelijkheid van nevenbedrijven serieus genomen te worden. In dat geval dienen geïnteresseerde potentiële pachters een bedrijfsplan in. Het volledig voldoen aan het door Twickel gewenste beheer van natuur en landschap is in dit geval een absolute voorwaarde. Maar het moet ook om een goed gevoerd bedrijf gaan met een goed doordachte bedrijfsopzet, en niet om 'een grote tuin bij een aantrekkelijke en relatief goedkope woning'. Een dergelijk nevenbedrijf wordt in pacht uitgegeven in plaats van dat de woning wordt verkocht en het erf in erfpacht wordt uitgegeven.

Verdedigingslinie

De toenemende aandacht voor natuur en recreatie, de intensivering van het milieubeleid en claims voor stadsuitbreiding en industrieterreinen komen bij de landbouwsoms bedreigend over. De kwaliteit van Twickel kan in deze gevallen in het voordeel van de landbouw werken; dat is reeds meerdere malen gebleken. Dat geldt als stedelingen Twickel zien als een sterke en kwalitatief hoogwaardige eenheid die ook voor hen aantrekkelijk is. De aantrekkelijkheid van Twickel is mede een verdedigingslinie tegen claims waardoor ook de landbouw getroffen zou worden. Dan moet de landbouw wel een positieve bijdrage

Reactie van de pachterscommissie

In het verleden heeft de pachterscommissie in samenwerking met OLM-accountants een rapport opgesteld over de landbouw op Twickel. Hierin werd geconstateerd dat doorgaan met de landbouw op de huidige wijze op termijn veel problemen oplevert en het voortbestaan van veel pachtbedrijven in gevaar brengt. Immers, allerlei milieu- en welzijnseisen voor dieren door de overheid en afspraken in het GATT-verband en Agenda 2000 van de Europese Unie hebben tot gevolg dat de opbrengsten dalen en kosten toenemen. In een kleinschalig gebied als Twickel heeft dit tot gevolg dat in de nabije toekomst veel bedrijven om financiële redenen zullen moeten sluiten.

Door de pachters werd dan ook positief gereageerd toen het stichtingsbestuur een uitgebreid onderzoek liet verrichten naar de situatie van de landbouw op Twickel en hoe deze ook voor de toekomst veilig gesteld kan worden.

Enkele belangrijke conclusies uit de inventarisatie waren:

- Twickelerbedrijven zijn bijna allemaal gemengde bedrijven, veelal melkvee met daarnaast varkens. Met name de neventak varkens is op veel bedrijven te klein om in stand te kunnen houden.
- Produktie omstandigheden zijn op veel bedrijven verre van ideaal, gelet op kavelvorm, ligging, ontwatering etc., hetgeen enorm kostprijsverhogend werkt.
- In die gebieden waar de produktie omstandigheden het slechtst zijn gaat het aantal bedrijven snel achteruit.
- De communicatie tussen pachter en Twickel verloopt niet altijd optimaal, hetgeen begrip voor elkaars standpunten of beslissingen niet altijd ten goede komt.
- Verbreding van bedrijven met andere takken, zoals recreatie, natuurbeheer of biologische landbouw en streekproducten, komt maar langzaam van de grond. Er is wel belangstelling voor, maar initiatieven worden nog niet genomen.

Discussie en overleg heeft geleid tot een gezamenlijke visie van de pachterscommissie en de Stichting Twickel op de toekomst van de landbouw op landgoed Twickel. voor de pachters zijn de volgende onderdelen van deze visie van belang:

- Waar mogelijk wordt getracht de produktie omstandigheden te verbeteren, bijvoorbeeld door kavelruil,

boerderijverplaatsing en eventueel kleinschalige landschappelijke aanpassingen waardoor bewerkingmogelijkheden verbeteren.

- Verdeling van vrijkomende grond en melkquotum gaat voortaan door middel van een open inschrijving. Pachters kunnen middels het indienen van een bedrijfsontwikkelingsplan hiervoor in aanmerking komen.
- Om op de gemengde bedrijven de intensieve veehouderij niet geheel van Twickel te laten verdwijnen, is het mogelijk deze tak op deze bedrijven onder de volgende voorwaarden uit te breiden:
 - * totale aantal varkens aanwezig op gemengde bedrijven mag niet toenemen
 - * er moet sprake zijn van goede landschappelijke inpassing
 - * het moet een gemengd bedrijf blijven.
- Stichting Twickel zal zoveel mogelijk grond in vast pacht uitgeven, hetgeen voor de pachter gunstig is wat betreft ontwikkelingsmogelijkheden en planning naar de toekomst.
- Realiteit is dat op Twickel voor veel bedrijven de ontwikkelingsmogelijkheden in de landbouw maar zeer beperkt zijn. Om zoveel mogelijk bedrijven in stand te houden is het belangrijk dat er ruimte is om neventakken te kunnen ontwikkelen zodat het inkomen in stand kan blijven. Mogelijkheden daartoe zijn:
 - * landschapsonderhoud door boeren; hier is veel animo voor;
 - * recreatie op de boerderij; bijvoorbeeld "bed and breakfast";
 - * het ontwikkelen van streekproducten en de biologische landbouw.

De pachterscommissie is van mening dat deze beleidsvisie veel pachters meer mogelijkheden biedt om ook in de toekomst de continuïteit van hun bedrijven te behouden. Veel zal echter afhangen van de manier waarop de pachters en de Stichting Twickel inspelen op de diverse nieuwe mogelijkheden.

leveren aan die kwaliteiten. Twickel en pachters moeten er dus samen voor zorgen dat Twickel een sterke en kwalitatief gewaardeerde eenheid blijft.

Een sterk Twickel kan meer zijn dan een verdedigingslinie. Ook positieve zaken kunnen worden opgepakt; te denken valt aan het verkrijgen van extra hectares ruime-ras begrenzingen van beheersgebieden, het creëren van mogelijkheden voor randenbeheer en graanbeheer en misschien is het zelfs mogelijk dat het landgoed als eenheid wordt behandeld in bestemmingsplannen en milieuvergunning. Dat laatste schept flexibiliteit van grondgebruik en van het gebruik van gebouwen.

Als er een integrale milieuvergunning voor het hele

landgoed zou zijn, **wordt** bijvoorbeeld uitwisseling van ammoniakrechten **binnen** het landgoed mogelijk zonder dat er kortingen worden **toegepast**. Juist de duidelijke landgoedstijl, de **samenhang** van landbouw met landschap en natuur, vormt hiervoor **een** belangrijk argument. Eenzelfde redeneertrant kan **worden** gevolgd bij de komende invulling van de **reconstructie** van de varkenshouderij en het gebiedsgericht **beleid** Zuid-Twente.

Landschapsbeheer

Er is **overeenstemming** over het idee dat landschapsbeheer zoveel mogelijk **door** boeren moet plaatsvinden. Een

De varkenstak is op veel bedrijven te klein.

aantal boeren heeft te kennen gegeven hier interesse voor te hebben. Het moet mogelijk zijn hier een praktische invulling aan te geven. Twickel heeft al enkele werkpakketten aan pachters aangeboden. Dit is een eerste kleine stap. Daarnaast zal Twickel proberen structurele financiële bronnen aan te boren. Pachters zullen zelf de verantwoordelijkheid moeten nemen voor verdere opbouw van de organisatie. Er kan stap voor stap worden toegewerkt naar een boerenvereniging die op een zakelijke basis meer omvangrijke werkpakketten van Twickel kan aannemen.

Agrotoerisme

Eén van de mogelijkheden voor nevenactiviteiten wordt gevormd door kleinschalige recreatie op de boerderij. Het merendeel van de pachters en Twickel zijn het erover eens, dat er meer mogelijkheden zijn dan waarin het huidige aanbod voorziet, dat dergelijke activiteiten het landschap niet mogen aantasten en dat het daarom vooral gaat om inpan-dige voorzieningen, zoals logies. Enkele personen gaven aan enige interesse op dit vlak te hebben. Het volgende ambitieuze plan is voorgesteld: pachters en Twickel ontwikkelen samen een 'Twickel-formule' voor kwalitatief hoogwaardige appartementen op de boerderij in het duurdere marktsegment; in leegstaande gebouwen, zoals de karakteristieke Twickelschuren of op de deel kunnen drie appartementen komen volgens de eisen van de Twickel-formule.

Er wordt begonnen met één of twee geïnteresseerde pachters. Indien het bevredigend loopt, wordt het aantal deelnemers uitgebreid; promotie en verhuur wordt gezamenlijk verzorgd. Indien gewenst kan Twickel als financier fungeren. Zo kan een redelijk aanbod ontstaan dat

gezamenlijk en herkenbaar -met gebruik van de naam Twickel- in de markt gezet kan worden.

Pachters kunnen uiteraard ook zelf met plannen komen. Indien er op termijn meer toeristisch aantrekkelijke objecten op Twickel komen -naast het kasteel, de tuinen, de museumboerderij Wendezoele, de geitenboerderij met huisverkoop en de watermolen bijvoorbeeld nieuwe appartementen, bedrijven met huisverkoop en bedrijven die streek-eigen producten maken- kan de vermarkting van het landgoed in toeristische zin gezamenlijk ter hand genomen worden. Fietsroutes en gezamenlijke folders kunnen de verschillende plaatsen met elkaar verbinden.

Kwaliteitsproducten

Een andere mogelijke verbredingsactiviteit op het boerenbedrijf is het maken van specifieke kwaliteitsproducten of streek-eigen producten. De interesse bij pachters om hiermee aan de gang te gaan is echter zeer gering. Enkele personen hebben enige interesse. Collectieve initiatieven zijn daarom momenteel niet kansrijk. Individuele kleine initiatieven zijn kansrijker. Producten moeten zeer specifiek zijn, geënt zijn op de sterke punten van het gebied, een hoge kwaliteit hebben, exclusiviteit uitstralen, zich richten op het duurdere segment van de markt en goed gepresenteerd worden. De vraag vanuit de vakhandel en de betere restaurants naar zulke producten is groot. Er is een scala aan producten denkbaar.

Als in de loop van de tijd meerdere individuele boeren specifieke kwaliteitsproducten gaan produceren zal het mogelijk zijn de vermarkting te coördineren en (deels) gezamenlijk ter hand te nemen, bijvoorbeeld door introductie van een 'Twickel-label' en verkoop in een landgoedwinkel.

Reactie van Stichting Twickel

Bij het stichtingsbestuur bestaat veel waardering voor de eerlijke en open werkwijze van de Wageningse onderzoekers. Hierdoor is een goed beeld ontstaan van de landbouw op het landgoed. Helder is weergegeven welke problemen op de bedrijven afkomen en welke wensen men heeft. Ook zijn de kritische geluiden in kaart gebracht. Het is goed om van deze kritiek op de hoogte te zijn en ervan te leren.

Onze energie moeten we op een positieve manier inzetten ten gunste van de gemeenschappelijke belangen van de landbouw en het landgoed. Zowel de stichting als de pachters hebben veel te winnen met een goede samenwerking bijvoorbeeld door samen te pleiten voor het behoud en samen te zoeken naar nieuwe mogelijkheden om de bestaansbasis voor landbouwbedrijven te verbreden.

Het rapport doet belangrijke voorstellen voor de toekomst van de landbouw. Dit "plan van aanpak" is tot stand gekomen na diepgaand overleg met de begeleidingscommissie en de pachterscommissie. Het heeft de volledige instemming van het stichtingsbestuur gekregen. Het gaat om een plan in hoofdlijnen waarvan de betekenis in de praktijk moet blijken. Het bestuur wil hier concreet invul-

ling aan geven. Zo zijn er nieuwe beleidslijnen geformuleerd voor uiteenlopende zaken.

Bij de verdeling van schaarse middelen zoals grond en melkquotum zal een inschrijving worden georganiseerd, waarbij het bedrijfsplan van de inschrijver een hoofdrol zal spelen. Het initiatief wordt daarmee vooral bij de pachter gelegd. Pachters zullen zoveel mogelijk betrokken worden bij het beheer van beheersgronden en landschappelijke elementen.

In overleg met de pachterscommissie zal een systeem worden ontwikkeld voor redelijke pachten waarbij meer rekening zal worden gehouden met beperkende omstandigheden zoals beplantingen.

Initiatieven van pachters voor verbreding van hun bedrijf zullen door de Stichting positief tegemoet worden getreden. Hierbij zijn al enkele ideeën geopperd zoals logies op de boerderij, omschakeling naar een ecologisch bedrijf, en een 'landgoedwinkel'.

Het rapport lost niet alle problemen op maar het zet zeker wel een grote stap voorwaarts. De wijze waarop het tot stand gekomen is en ontvangen door de pachters geeft hoop voor de toekomst van de landbouw op het landgoed.

Werkwijze en communicatie

De opvattingen van veel pachters en de Stichting Twickel staan in veel opzichten zakelijk gezien niet ver van elkaar af. Desondanks zijn er veel opmerkingen gemaakt over de niet optimale verhouding tussen pachters en Twickel. Er zijn nogal wat onduidelijkheden en ergernispunten. Goed beschouwd moeten die in de toekomst te vermijden zijn.

Het is onder meer van belang dat het bestuur van de Stichting haar beleid goed duidelijk maakt en dat de informatievoorziening beter wordt. Bijvoorbeeld via het Twickelblad of een nieuwsbrief voor pachters. Ook zouden pachters het op prijs stellen als in het bestuur van Twickel een persoon zitting zou nemen met een landbouwkundige achtergrond. Daar waar een bestuurswisseling aan de orde is, is het raadzaam de mogelijkheid om aan deze wens tegevoel te komen serieus te bekijken.

Twickel en pachters hebben elkaar nodig en een goede verhouding en samenwerking is van groot belang: daarover is iedereen het eens. Dat gaat echter niet vanzelf. Het overleg en de communicatie zullen geïntensiveerd moeten worden. Veel pachters geven aan met Twickel over zaken

als bedrijfsontwikkeling, landschapsbeheer, gebiedsplannen, bedrijfsopvolging en -beëindiging, graag in een vroeg stadium van gedachten te wisselen, voordat er 'echt onderhandeld' gaat worden.

Aan de andere kant moet gewezen worden op de verantwoordelijkheid van pachters. Pachters nemen nog weinig initiatief, bijvoorbeeld om zelf projecten aan te dragen en uit te werken.

Over het bovenstaande is het afgelopen jaar heel wat afgepraat. Dat was nodig en nuttig, maar het 'echte werk' komt daarna. Wat een belangrijker resultaat is van het onderzoek dan het geschreven rapport, is dat Twickel en pachters overeenstemming hebben over de hoofdlijnen, er reeds aan enkele zaken wordt gewerkt en dat beide partijen goed beseffen dat het in beider belang is dat in samenwerking wordt gewerkt aan de invulling van het beleid en aan projecten en plannen die daaruit voortvloeien. Dat is een goed startpunt.

* Rudolf van Broekhuizen schreef met prof. Jan Douwe van der Ploeg het rapport over Twickel. Hij is verbonden aan de landbouwuniversiteit Wageningen, leerstoelgroep Rurale Sociologie.

Scharrelkippen voor veel consumenten een ideaal, maar economisch niet altijd haalbaar.
Foto: J. Mulder.

Twickel

- J.W.M. Harink, erve Nijhuis, Nijhuisbinnenweg 16, 7554 RH Hengelo
Verkoop van Twents landvlees, pakketten voor elk wat wils; verkooptijden en nadere informatie tel. 074-2431363
- J. Hazelaar, erve Oldemolen, Oldemeulenweg 8, 7554 RR Hengelo.
Verkoop van scharrel-eieren. Tel. 074-2505073
- H. van Koevinge, erve Berghuis, Twickelerlaan 18, 7495 VG Ambt Delden.
Wolverlei, geitenhouderij en kaasmakerij, iedere woensdag en vrijdag geopend van 14.00 tot 17.00 uur. Tel. 074-3766191
- J.H. Luttkhedde, erve Klein Peddemors, Beumersweg 3, 7468 RV Enter. Droogbloemen, los of verwerkt in bloemstukjes, kransen. Openingstijden dinsdag- en woensdagmiddag. Of na telefonische afspraak tel. 074-3841397
- J.J.H. Meijer, Oldemeule Polled Herefords, erve Oelemolen, Oldemeulenweg 2, 7554 RR Hengelo (Oele)
Verkoop van Hereford-vlees in pakketten van 1/8 stier of een veelvoud hiervan.
Verdere informatie is verkrijgbaar bij de boerderij, tel. 074-2912851

Hof te Dieren

- A. Uenk, erve Cabenter, Fraterwaard 2, 6955 JH Ellecom
Verkoop van consumptie aardappelen op zaterdag vanaf 1 september.
Verdere informatie via tel. 0313-4163444
- S.M. Wullink, erve Kistenbouwing, Fraterwaard 5, 6955 JH Ellecom
Verkoop van stoofperen, handperen, diverse soorten appels, aardappelen en uien op zaterdag van 10.00 tot 15.00 uur, vanaf de laatste week van augustus tot medio februari.
Verdere informatie via tel. 0313-414253

Brecklenkamp

- J. Scholten, erve Scholten, Jonkershoesweg 4, 7635 LM Lattrop
Gelegenheid tot het drinken van koffie, thee, verse melk/chocolademelk met krentenwegge naast de boerderij op het groenterras en bij slecht weer binnen op de deel. Nadere informatie tel. 0541-229228

Borculo/Nettelhorst

- W. Lubberdink, erve De Kok, Wengersteeg 3a, 7241 PM Lochem
Cursussen/workshops "Hooibeesten" maken.
Verdere informatie via tel. 0573-471245

Erve Berghuis.
Foto: J. Mulder.

Openstelling op Open Monumentendag

Op zaterdag 11 september is de landelijke Open Monumentendag. Deze staat dit jaar in het teken van het monumentale groen. Op deze dag is de Breede Riet opengesteld voor het publiek. Het is voor het eerst sinds de grote hersteloperatie dat dit park wordt opengesteld. Een aardig moment om terug te kijken op alle uitgevoerde werkzaamheden en de balans op te maken van datgene wat verdwenen is en wat terug is gekomen.

Hans Gierveld en Albert Schimmelpenninck

De Breede Riet is een van oorsprong drassig gebied gelegen tussen de Kooidijk en de weg Delden-Hengelo. De Breede Riet werd rond 1872 onder leiding van de bekende landschapsarchitect L.P. Zocher herschapen in een prachtig landschapspark. Het gebruik als wandelpark heeft ech-

ter maar kort geduurd. Al in 1895 werd de Breede Riet afgesloten voor het publiek en kreeg de functie natuurreserveaat. Sindsdien bleef het onderhoud steeds meer achterwege. Paden raakten overwoekerd, open ruimtes en oevers groeiden dicht, zodat doorkijkjes verdwenen. Ook de fors uitgevallen vijvers groeiden dicht en de afwatering stagneerde. Door de steeds hogere grondwaterstanden gingen steeds meer bomen dood. In de beplanting gingen de roodendron domineren. Dit alles had tot gevolg dat het parkkarakter verdween. Om verder verval van cultuur- en natuurwaarden te voorkomen waren forse ingrepen noodzakelijk.

In 1996 werd een toekomstvisie voor de Breede Riet opgesteld. Het *Twickelblad* nr. 96-4 geeft daar nadere informatie over. Het uitgangspunt is het oorspronkelijke plan van L.P. Zocher uit 1871. Belangrijke natuurwaarden zoals de reigerkolonie en bijzondere vegetaties moeten echter gespaard worden. Verder blijft rust van essentieel

De waterpartijen in de Breede Riet zijn uitgebaggerd.
Foto: J. Mulder.

belang voor het behoud van de Breede Riet als vogelreservaat. Het park zal daarom slechts incidenteel toegankelijk zijn voor het publiek.

Herstelplan

De parkaanleg in de Breede Riet is relatief groot. Het omvat 25 ha waarvan 3 ha water. Er liggen verschillende wandelpaden met een totale lengte van 4 km, waarin 3 bruggen. De Breede Riet is daarmee in omvang vergelijkbaar met het park rond het kasteel. Het herstel is daarmee een kostbare zaak. Het wachten was dus op een behoorlijke financiering.

In 1996 ging het gebiedsgerichte milieubeleid van start. In het kader van dit beleid kon de Provincie Overijssel projecten in zuid Twente stimuleren. Het daarbij aangemelde herstelplan Breede Riet werd gehonoreerd. In het najaar van 1996 is begonnen met het uitbaggeren van de vijvers. De overhangende beplanting werd verwijderd, de vijvers drooggepompt en vervolgens ontdaan van het slib. In het jaar daarop volgde het herstel van de paden en het herstel van de oorspronkelijke beplantingselementen in het park en tenslotte het herstel van de verdwenen bruggetjes. In het afgelopen voorjaar zijn al deze werkzaamheden afgerond.

De uitvoering is niet zonder problemen verlopen. Het vrijkomende slib, ca. 15.000 m³, zou moeten indikken tot

ca. 5.000 m³ en vervolgens in de open gedeeltes in het park doorgespit. Dit gebeurde niet. We moesten 15.000 m³ natte slib verwerken. Dankzij de inzet van de aannemer Gerwers is dit opgelost. De paden zijn uitgezet door medewerkers van de Stichting Particuliere Historische Buitenplaatsen. Door de weelderige rododendron ondergroei was dit een zwaar karwei. Wegens het ontbreken van voldoende zicht en de onbegaanbaarheid van het rododendronstruweel hebben zij zich letterlijk een weg moeten zagen door het park. Aannemer Beeftink die het herstel van de paden voor zijn rekening heeft genomen, werd geconfronteerd met de sanering van de aangrenzende Oelerbeek door het waterschap. Een belangrijk karwei dat prioriteit had. Dankzij een goede samenwerking tussen aannemersbedrijf Midden Betuwe, het waterschap Regge en Dinkel en de Stichting Twickel is dit in goede banen geleid.

Tot slot zijn de oorspronkelijke beplantingselementen weer aangebracht door de bosploeg van Twickel. Al met het wegzagen van de dode en kwijnende bomen werden wij geconfronteerd met de overvloedige regenval van het afgelopen jaar. Pas laat in het voorjaar is de beplanting aangebracht. In mei van dit jaar zijn onder goede omstandigheden de bruggetjes opnieuw aangebracht. Hiervoor is eikenhout van het landgoed gebruikt. Nu is het aan de natuur om het park verder af te werken.

De herstelwerkzaamheden in het boscomplex de Breede Riet hebben het landschap zonder meer verfraaid. De doorzichten over de schoon gemaakte vijverpartijen zijn een lust voor het oog. Maar met dit alles is de rijke vogelpopulatie van dit bijzondere park in het gedrang gekomen. Jachttopzichter Hans Spijkerman kijkt met weemoed terug op een periode waarin de Breede Riet nog verscholen ging achter de beplanting.

Hoe vreemd het misschien ook klinkt, het waren juist het achterstallig onderhoud, de onbegaanbare wegen en de daarmee samenhangende rust die de verborgen rijkdom vormde van de Breede Riet. Achteraf valt vast te stellen dat jacht en natuurbeheer goed samen gingen.

Ik woon in het jagershuis Casa Nova vlak bij de grote vijverpartijen. Daardoor kom ik er bijna dagelijks. Vroeger vormde de Breede Riet een schitterend dagverblijf voor de eenden. De waterpartij met de grote vijver was zeer waardevol. Juist de overwoekering van wilgen, berken, elzenhout, riet en rododendrons zorgde voor rust, dekking en broedplaatsen. Niet alleen eenden maar ook andere watervogels vonden hier rust om te broeden of om neer te strijken tijdens hun doortrek.

Observatiepost

Eén van de vijverpartijen werd vanwege zijn vorm de Slangenvijver genoemd. In 1975 heb ik hier een wildakker met een hoogzit mogen maken. Via een onopvallend paad-

Het verborgen ei

je door de rododendrons kon ik ongemerkt bij de hoogzit komen. Het was een hele bijzondere observatiepost. Door de open plek van de wildakker had het waterwild zich een aan- en uitvlieg route gevormd, die ik vanaf mijn hoogzit goed in het zicht had. Ik registreerde de waarnemingen

*De Breede Riet in de nazomer van 1989. Links A. van Tets van Goudriaan, oud bestuurslid van de Stichting Twickel, rechts jachttopzichter Hans Spijkerman.
Foto: collectie H. Spijkerman.*

Wat verdween

Het is niet zo dat er met deze operatie niets is verdwenen. Het park liet zich het beste omschrijven als een groot moerassig gebied met dichtgeslibde wateren met een ruige oevervegetatie bestaande uit riet, wilgen en elzenstruweel. Het drogere deel van het park was grotendeels ontoegankelijk door de vele opslag van rododendrons die plaatselijk ver over het water reikten. Deze wilde vegetatie en ondoordringbaarheid maakte het tot een eldorado voor het wild. Reewild school graag in het rododendronstruweel en broedvogels in de oevervegetaties, met name de wilde eenden profiteerden van de prachtige broedgelegenheid die het park bood. Jachtopzichter Hans Spijkerman die aan de rand van het gebied woont, kon zich de vele bijzondere ontmoetingen nog goed herinneren.

Hij schrijft met enige weemoed over het oude park. Het was een eldorado voor de (avi-)fauna dankzij de ongekennde rust die ook op het landgoed Twickel steeds schaarser wordt.

Wat komt ervoor terug

Al deze werkzaamheden hebben geresulteerd in de terugkeer van het park zoals dat door L.P. Zoicher in 1871 is ontworpen. Of dat de moeite waard is moet u 11 septem-

ber zelf beoordelen. Vele jonge bomen zijn aangeplant. Dankzij de betere ontwatering willen de bomen weer groeien en door het verwijderen van grote hoeveelheden rododendrons is er de mogelijkheid voor natuurlijke verjonging. Hiervan heeft de natuur al flink gebruik gemaakt. Overal kiemen kleine eiken en beuken. De natuurfunctie is van karakter veranderd. De wilde oeverbegroeiing is verdwenen, daarvoor is een rietvegetatie in de plaats gekomen. Ook is het spontaan opgeslagen wilgen- en elzenstruweel verdwenen. Dit komt niet terug. Wel is met het oog op de reigerkolonie, het zuidelijke deel van het park aangezien als een gebied met een primaire natuurfunctie. Het onderhoud wordt hierop aangepast. De waterplantenvegetatie wint aan rijkdom. Aspect bepalende soort is het drijvende fonteinkruid. Ook zijn bijzonder zeldzame soorten als ongelijkbladig fonteinkruid en kleinste egelskop aangetroffen. Ook op de oever zijn bijzondere zeggensoorten (geelgroene-, blauwe -, hoge cyper - en de IJle zegge) gevonden die op de rode lijst staan. Hiermee zijn nieuwe natuurwaarden aan het park toegevoegd.

De oevervegetatie is zich inmiddels aan het herstellen, de wilde eend en de meerkoet broeden er inmiddels weer. Het heldere water maakt de Breede Riet voor de ijsvogel een aantrekkelijke jachtplaats. Per saldo zijn wij van mening dat deze hersteloperatie goed is geweest. Alle functies die verloren dreigden te gaan zijn weer aanwezig,

ndje in de Breede Riet

van vele bijzondere vogels.

Natuurlijk zijn hier ook dwaalgasten bij die na een paar dagen rust weer door trokken. De jaarlijkse gasten van de Breede Riet waren onder andere de roerdomp en de wateral, vele soorten eenden, spechten en roofvogels. Gedurende een paar jaar zag ik een porseleinhoen. Zeer imposant vond ik de rode wouw. In het voor- en najaar komt deze op doortrek. Hij is goed herkenbaar aan zijn met uitgespreide zwaluwstaart uitgevoerde zweefvluchten.

Een vaste klant van de Breede Riet was ook de wespennid, die met zijn inspirerende gele ogen een bijzondere uitstraling heeft. Mijn paradepaardje was de ijsvogel. Door de strenge winters in 1995 en 1996 is deze helaas sterk afgenomen. Uit de bovenstaande gegevens blijkt wel dat een hoogzit niet alleen voor de observatie en het afschot van reewild hoeft te dienen.

Weinig leven

Zonsopkomst en zonsondergang vormden steeds de meest bijzondere momenten. Alleen, maar ook met vele gastjagers heb ik kunnen genieten van een stukje flora en fauna op het verborgen eilandje. Ik heb kunnen constateren dat de jacht op reeën en eenden geen afbreuk heeft gedaan aan het vogelbestand.

Nu resten alleen nog maar herinneringen. Ruim twee jaar na het uitbaggeren van de vijvers is er nog weinig leven te bespeuren. Alleen de reigerkolonie is nog goed bevolkt. Maar het grootste probleem is nog in aantocht. De prachtig

Overzicht

12 september 1975, draaihals
30 september 1987, wouaapje
19 april 1976, visarend met prooi (vis)
21 november 1977, blauwe kiekendief
17 april 1978, middelste bonte specht
30 augustus 1983, visarend
15 mei 1984, purperreiger
13 april 1985, grauwe kiekendief
17 oktober, ruigpootbuiserd met prooi (houtduif)
17 augustus 1988, lepelaar
2 september 1989, visarend
15 maart 1992, zilverreiger
23 oktober 1993, eidereend
17 maart 1994, parelduiker

aangelegde zandpaden in dit voor wandelaars verboden natuurgebied lokken uit tot ongeoorloofd bezoek en onwelkome recreatiedruk. Ik besluit mijn verhaal dan ook met de vaststelling dat het achterstallig onderhoud van vroeger juist de waarborg was voor het behoud van de natuurlijke rijkdom van de Breede Riet.

Hans Spijkerman

De ingang van de Breede Riet. Het natuurterrein is niet opengesteld voor het publiek.
Foto: M. Hermanussen.

zij het dat binnen de natuurfunctie zich een accentverschuiving heeft voorgedaan.

Hoe nu verder

De eerste ervaringen leren ons dat de waterpartijen van de Breede Riet te ondiep zijn. Hierdoor ontstaat er zeer snel een weelderige plantengroei, waardoor het verlandingsproces te snel verloopt. Op advies van het waterschap overlegt Twickel nu met de Provincie Overijssel over de mogelijkheden voor het uitdiepen van de vijvers tot twee meter diepte. Hierdoor wordt het verlandingsproces vertraagd, dit zal de beheerbaarheid van het park aanzienlijk vergroten. Uiteraard worden de locaties waar de bijzondere waterplanten zijn gesignaleerd ontzien. Wanneer dit wordt uitgevoerd is nog niet bekend. Alvorens de werkzaamheden te starten dient Twickel een ontgrondingsvergunning aan te vragen bij de Provincie Overijssel.

De Breede Riet dankt zijn waarden aan het vele water en de rust. Bij een beperkte openstelling kan deze behouden blijven. Voorlopig denken wij aan openstelling gedurende één dag per jaar in wisselende seizoenen. Aan het eind van zo'n hersteloperatie is het goed een aantal instanties te bedanken. Dankzij een financiële bijdrage van de Provincie Overijssel en het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij was het mogelijk deze werkzaamheden uit te voeren. De medewerkers van de aannemersbedrijven Gerwers te Lattrop en Beeftink te Vorden verdienen een woord van dank voor hun inzet om dit werk ondanks de tegenslagen tot een goed eind te krijgen. Ook past een woord van dank aan de Stichting tot Behoud van Particuliere Historische Buitenplaatsen en hun medewerkers voor de adviezen en inzet. Tot slot dank aan de medewerkers van de Stichting Twickel die het herplantwerk onder zeer moeilijke omstandigheden hebben gedaan en de puntjes op de i hebben gezet. Wij hopen u op 11 september te mogen begroeten in dit bijzondere park.

Lezers schrijven

Noordoostelijke verbinding Betuwelijn

Op de eerste plaats moet ik de heer Bengevoerd mijn compliment maken voor zijn uitstekend artikel over de Noordoostelijke verbinding van de Betuwelijn in het *Twickelblad* 1999, no. 2. Alle aspecten worden goed belicht. Volgens mij zou de kaart wat eenvoudiger kunnen en daarvoor aan duidelijkheid winnen.

Alleen het D3.0 tracé, het F tracé en het E2 tracé (tussen Hengelo en Enschede door) zijn reëel te noemen. Alle andere tracés hebben geen enkel maatschappelijk draagvlak. In het artikel wordt op pagina 19 onder de kop "Twickel", vermeld, dat naast de Stichting Twickel, het platform Overijssel, bestaande uit provincie Overijssel, regio Twente en betrokken gemeenten (met uitzondering van Goor en Delden) voorkeur voor het D3.0 tracé heeft. Hierop dient een aanvulling te worden gegeven, want ook de groene verenigingen en de milieu organisaties kiezen voor het D3.0 tracé.

Het is volgens mij volkomen juist, zoals de heer Bengevoerd onder de kop "Worsteling" schrijft, dat het feit dat veel leden betrokken zijn als aanwonenden de keuze van de

Vereniging Vrienden van Twickel heeft beïnvloed.

Het bestuur van de Vrienden beseft wel dat langs de A1 ecologisch en geologisch waardevolle terreinen worden aangetast. Maar door dat alleen op te lossen met een ecoduct bij Rijssen, is wat te gemakkelijk. Bovendien is dit ecoduct niet bedacht door de Vrienden van Twickel maar door Rijkswaterstaat.

Een spoorlijn hier zal alleen maar een extra belemmering betekenen voor dit ecoduct. Niet alleen wordt dit gebied ecologisch en landschappelijk ernstig aangetast, dat geldt tevens voor Twickelgebieden zoals het Braamhaarsveld, Azelo, Buren en Woolde. Het is dan ook niet verantwoord, dat het bestuur van de Vrienden van Twickel het maatschappelijk belang van Goor en Delden voor laat gaan boven haar eigen statuten, waarin staat dat het belangrijkste doel is om het landgoed Twickel te beschermen en in stand te houden.

Hiermede wil ik dan ook een beroep doen op het nieuwe bestuur om terug te keren tot haar oorspronkelijk gezamenlijke standpunt met de Groene Hof en samen met de Stichting Twickel, landbouworganisaties en groene verenigingen tot één keuze te komen.

G.J. van Zalk

Algemene Ledenvergadering

Het hoogtepunt van deze op 20 april gehouden vergadering was zonder meer de verwelkoming van het 1000ste lid van de VVT, de heer Bult uit Boekelo, die vergezeld van zijn echtgenote voor deze bijeenkomst door het bestuur was uitgenodigd. Voorzitter Van Beem memoreerde de verheugende groei van het ledental en overhandigde de familie een passend geschenk, waarna mevrouw Bult in de bloemetjes werd gezet.

Ansluitend werden mevrouw Van der Heijden en de heren Ensink en Stoffelen bedankt voor hun bijdragen aan het functioneren van de vereniging, met name voor wat betreft de activiteitencommissie, waar ze nu afscheid van genomen hebben.

Na de behandeling van de bekende punten als het algemene jaarverslag, het financieel verslag en het verslag van de kascommissie, die alle werden goedgekeurd en waarvoor met name de penningmeester een pluim kreeg voor zijn beleid, kwam het ingekomen stuk van 19 leden aan de orde, die het niet eens waren met het standpunt van het bestuur aangaande de noordelijke aftakking van de Betuwelijn. Het bestuur koos uiteindelijk na veel wikken en wegen voor de zogenaamde F-variant, terwijl de 19 leden aan de D-variant de voorkeur gaven. Dit meningsverschil is des te pijnlijker omdat, zoals opgemerkt werd, Den Haag bij dit soort zaken de betrokken partijen tegen elkaar uitspeelt. De nieuwe voorzitter is met de betrokkenen over deze materie in gesprek.

Binnen het bestuur waren er dit jaar de nodige mutaties. Vandaar dat bij dit verslag de nieuwe bestuurssamenstelling is opgenomen. Voorzitter Van Beem, die zijn zittings-

De oude en de nieuwe voorzitter: Henk van Beem (links) en Peter Bunge (rechts).
Foto: M. Hermanussen.

Het duizendste lid, de heer Bult, en zijn echtgenote.
Foto: M. Hermanussen.

periode van zes jaar had volgemaakt droeg de voorzittershamer over aan de heer Ir. P.F. Bunge. De heer Breteler nam eveneens na zes jaar afscheid als bestuurslid en de heer Seppenwoolde trad voortijdig af in verband met zijn vertrek naar het buitenland. In hun plaatsen werden benoemd de heren R.H.J. Busschers (als vertegenwoordiger van het LTO) en de heer W. Meijer (als vertegenwoordiger van de pachters).

Na de pauze werden de aanwezigen getraceerd op een wel zeer bijzondere uiteenzetting van Matthijs ten Thije. Hij heeft zich voor zijn doctoraal studie verdiept in de vormen van adellijke muziekbeoefening in de 19e eeuw. Daarbij kreeg hij de gelegenheid op Twickel materiaal te verzamelen, waarbij hij een schat aan muziekhistorie wist op te diepen. Met name de fascinerende muzikale lotgevallen van Marie Cornélie van Heeckeren van Wassenaer (1799 - 1850) kwamen daarbij aan het licht. Behandeld werden diverse muziekstukken, de diverse muziekleraren en zelfs de favoriete instrumenten. Een hoogtepunt was het naspele van een muziekstuk uit genoemde periode op een nog in het bezit van Twickel zijnde piano forte. Een fraai slot van deze avond, waarbij het begrip 'avond' al ver gevorderd bleek.

G. Aalderink

Twickeldag 1999

Ondanks het aanvankelijk druilerige weer op die zaterdagmorgen de 8e mei was het bij café-restaurant 't Hoogspel om negen uur al een vrolijke drukte. Zo'n zestig personen waarvan sommigen van heinde en ver waren gekomen, begonnen op dat moment aan de jaarlijkse Twickeldag. Ze hoefden echter niet lang de regen te trotseren, want weldra brak de zon door, zodat het gezegde 'gin'n sabbat zo zwart of de zun schient wa wat', al gauw opging.

Om de diverse geplande bezoeken zo goed mogelijk te laten verlopen, waren de deelnemers vooraf in twee groepen ingedeeld. 's Morgens bekeek de eerste groep de resultaten van de schoonmaak van een van de beken rondom Hengelo, waarbij een technische uitleg werd verzorgd door de heren Van Heijningen en Van Essen, respectievelijk van het waterschap Regge en Dinkel en het adviesbureau Oranjewoud. Aangezien beide heren persoonlijk aan dit schoonmaakproject hadden meegewerkt, kregen de leden een goed beeld van hoe alles in zijn werk was gegaan. En als je dan ook per huifkar via onder andere de Noordmolen en de secretaris Engelbertinksstraat door het prachtige Twickeler voorjaarslandschap wordt vervoerd, dan ... u kunt het wel raden, dan wordt de stemming alleen maar verhoogd! Groep twee bracht die morgen een bezoek aan de Twickeler zaagmolen, waar het een en ander verteld werd over de geschiedenis en gedemonstreerd werd hoe het zagen van boomstammen in zijn werk gaat. Daarna was het zoutmuseum aan de beurt. Aan de hand van een videopresentatie en een rondleiding kwamen de diverse toepassingsmogelijkheden van zout aan de orde.

Na genoten te hebben van een warme lunch bij 't Hoogspel waren 's middags de rollen omgekeerd. Groep twee bezocht nu per huifkar de schoongemaakte beek en groep

*Vrienden van Twickel luisteren naar de uitleg over het bekenplan.
Foto: M. Hermanussen.*

een de zaagmolen en het zoutmuseum. Al met al een plezierige, maar ook een zeer leerzame dag, zodat de deelnemers volledig tevreden en dankbaar huiswaarts keerden.

G. Aalderink

*Per huifkar trok men over het landgoed. Hier langs de Azelerbeek.
Foto: M. Hermanussen.*

Henk van Beem draagt voorzitterschap Vrienden van Twickel over aan Peter Bunge

Henk van Beem.
Foto: M. Hermanussen.

Henk van Beem

Hoe blikt u terug op uw voorzittersperiode?

Ik kan met plezier terugzien op mijn voorzittersperiode. Het is geen periode geweest die gepaard ging met grote problemen. Feitelijk is het een periode van consolidatie geweest. We hebben als bestuur geprobeerd de goede contacten met Twickel verder uit te bouwen, hetgeen tot uiting komt in ons vast halfjaarlijks overleg met de rentmeester. Verder hebben we de interne organisatie versterkt. Door de flinke ledengroei van 600 tot ruim 1000, was een goed georganiseerde ledenadministratie onontbeerlijk geworden.

Daarnaast zijn de statuten van onze vereniging aangepast en is er een activiteitencommissie ingesteld, die allerlei activiteiten voor onze leden organiseert. De jaarlijkse Twickeldag in mei en het kasteelbezoek in september worden bijzonder goed bezocht.

Daarnaast hebben we ook geprobeerd fiets- en wandeltochten te organiseren. De opkomst daarvoor was bedroevend. Dit "consumentisme" van een deel van onze leden baart me toch wel wat zorgen. Het lijkt wel of we in plaats van betrokken actievoerders steeds meer passieve genietters gekregen hebben. Toch is dit geheel in lijn met de tijdgeest. Ik wil het ook niet veroordelen; je ziet het ook bij andere vriendenverenigingen. Bovendien moet je niet vergeten dat ons ledenbestand vrij veel ouderen telt. Wellicht is die vergrijzing een aandachtspunt voor mijn opvolgers. Zorg dat je ook de jeugd en de jonge gezinnen weet te bereiken. Er valt te denken aan een gezinslidmaatschap of jeugdleden. Meewerken aan natuurleerroutes of activiteiten ontplooiën om een jonger publiek bij Twickel te

betrekken zijn ook opties. Tenslotte vormen de jongeren het draagvlak voor de toekomst.

Hoe ziet u de toekomst voor de vereniging?

Ik denk dat het vormen van een draagvlak voor Twickel onze belangrijkste taak zal worden. Vooral nu de bedreigingen van verstedelijking steeds dichterbij komen, vormt de macht van het getal zeker een factor. Ik heb dit zelf ervaren toen ik vlak na mijn aantreden bij de bespreking van het structuurplan van de gemeente Stad Delden namens onze vereniging van destijds ruim 600 leden mocht spreken. De gewraakte uitbreiding van het industrieterrein aan de overzijde van het kanaal is uiteindelijk niet doorgegaan.

Voor wat betreft de huidige, veel grotere bedreigingen van het landgoed zitten we met de Stichting Twickel veelal op een lijn. Waar nodig willen we Twickel dan ook graag steunen. Dit wil echter niet zeggen dat we niet onze eigen mening er op na kunnen houden.

Een andere rol die de vereniging zou kunnen vervullen is een educatieve. Niet in de laatste plaats omdat onze leden vaak zelf ouders of grootouders zijn en als zodanig kennis van en liefde voor Twickel kunnen overdragen. Verder hopen we met onze excursies en lezingen ook een steentje bij te dragen aan de verbreding van kennis van dit prachtige landgoed.

Peter Bunge.
Foto: J. Mulder.

Peter Bunge

Waarom bent u destijds lid geworden?

Ik voel me sterk verbonden met Twickel. Als erfpachter van het Witte Huis aan de Hengelosestraat in Delden woon

ik ook nog eens op grond van Twickel. Omdat je er zo dicht bij staat, raak je vanzelf meer en meer geïnteresseerd in Twickel. Je waardeert het landgoed en je wilt graag aan het behoud ervan bijdragen. Ik geloof in het bestaansrecht van de Vereniging Vrienden van Twickel. De omvang van zowel de vereniging als de omvang van de bedreigingen hebben mij ertoe gebracht nu werkelijk actief mijn steentje bij te dragen.

Wat is uw doel voor de komende jaren?

Ik wil eigenlijk op de door mijn voorganger ingeslagen weg voortgaan, dat wil zeggen werken aan een goede band tussen de Stichting Twickel en de Vrienden. Dit om samen de vele bedreigingen voor het landgoed het hoofd te kunnen bieden. Ik zou ook graag een nauwere band zien tussen de vrijwilligers op Twickel en de Vrienden. De Vrienden zouden een kweekvijver voor toekomstige vrijwilligers kunnen zijn.

Het is een gegeven dat de vereniging momenteel licht vergrijsd is. We zullen inderdaad over jeugdactiviteiten moeten nadenken. Dat wil echter niet zeggen dat je nu al dat deel van club, dat daadwerkelijk actief wenst te zijn,

moet verwaarlozen. Om de betrokkenheid van leden te vergroten, zou ik ervoor pleiten ad hoc werkgroepen in te stellen die een bepaalde kwestie vervolgen en uitwerken.

De communicatie met onze leden vond de laatste tijd hoofdzakelijk via convocaties plaats. Het Twickelblad kan nog veel beter benut worden als communicatiemiddel. We zullen de leden meer moeten stimuleren om met het bestuur in contact te treden.

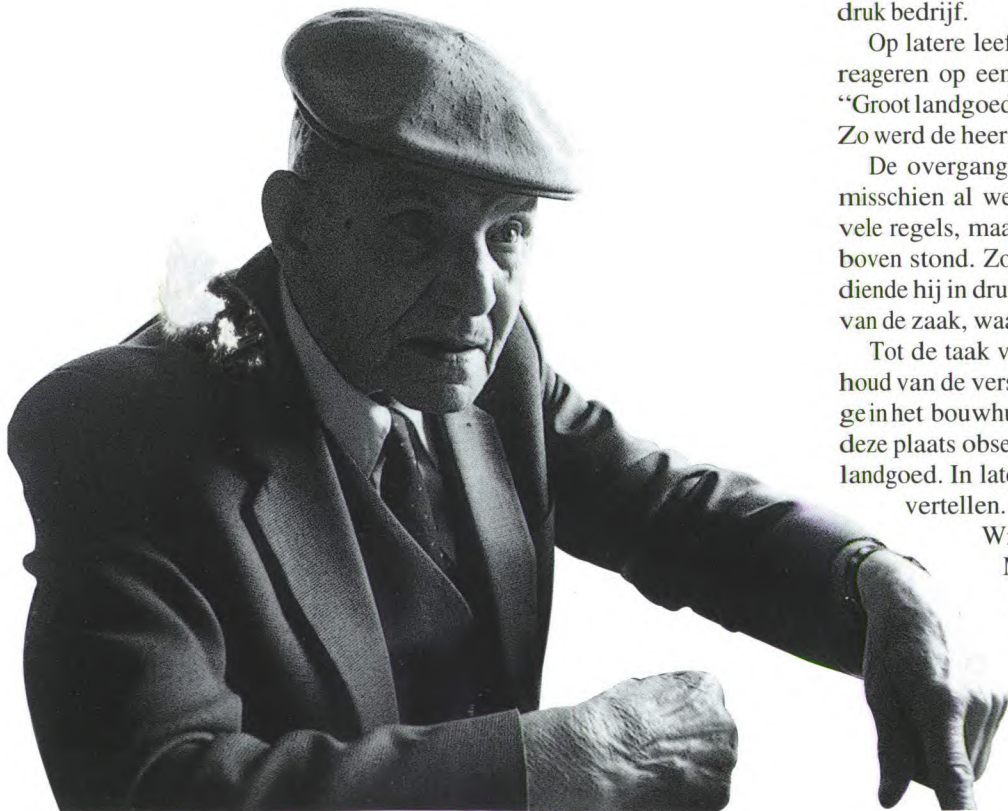
Welke rol ziet u in de toekomst voor de vereniging?

Ik geloof dat onze vereniging het midden zal houden tussen een groene vereniging die alert blijft op de vele bedreigingen van het landgoed en een educatieve vereniging. Ik wil liever niet spreken in termen van 'groene waakhond' of 'actiegroep'. We willen graag ingeschakeld worden om draagvlak te vormen in lijn met Twickel, ter ondersteuning. Die rol past ons beter. Het initiatief van de het "ronde tafelgesprek" tussen gemeenten, provincie en stichting juichen wij van harte toe. Wij zijn een voorstander van deze door Twickel voorgestelde integrale, gezamenlijke aanpak.

In memoriam

Cornelis Pieter de Jager, 1908 - 1999

Op 7 april jl. overleed onze oud collega de heer C.P. de Jager. In onze kring van personeelsleden en oud personeelsleden was hij enige tijd de oudste. Dat weerhield hem er niet van enthousiast deel te nemen aan onze jaarlijkse uitstapjes en andere gezamenlijke bijeenkomsten.

De heer C.P. de Jager.

Op 1 januari 1965 trad de heer De Jager in dienst als chauffeur van barones Van Heeckeren van Wassenaer. Hij kwam pas op latere leeftijd naar Twickel. Door een toeval had hij als niet-Fries in Bolsward een garagebedrijf kunnen overnemen. Hij begon hier op zijn twintigste, trouwde met een echte Friezin en bouwde zijn onderneming uit tot een druk bedrijf.

Op latere leeftijd noopten gezondheidsredenen hem te reageren op een advertentie in het Elseviers Weekblad: "Groot landgoed in het Oosten des lands vraagt chauffeur". Zo werd de heer De Jager chauffeur op Twickel.

De overgang was niet gemakkelijk. De barones wist misschien al wel dat het autoverkeer gebonden was aan vele regels, maar zij meende dat zijzelf daar in elk geval boven stond. Zo kon de chauffeur nooit te hard rijden en diende hij in drukke winkelstraten te wachten voor de deur van de zaak, waar zijn principale haar inkopen deed.

Tot de taak van de chauffeur behoorde ook het onderhoud van de verschillende auto's. Dit gebeurde in de garage in het bouwhuis aan het voorplein van het kasteel. Vanaf deze plaats observeerde de heer De Jager het leven op het landgoed. In latere jaren kon hij hier nog met smaak over vertellen.

Wij zullen de heer De Jager in ere gedenken. Met zijn overlijden is de kring van werknemers die barones Van Heeckeren nog hebben meegemaakt, weer wat kleiner geworden.

Stichtingsbestuur in Rüdenhausen

Christian zu Castell Rüdénhausen bij het portret van zijn grootmoeder Mechtild van Aldenburg Bentinck, de oudste dochter uit het huwelijk van Maria Cornelia van Heeckeren van Wassenaer met Willem C.P.O. van Aldenburg Bentinck.
Foto: A.H. Schimmelpenninck.

De huidige bewoner van Twickel, Christian Graf zu Castell Rüdénhausen, is afkomstig uit het gelijknamige dorp in Beieren. De families Castell-Rüdénhausen en Castell-Castell beheren twee aangrenzende landgoederen met uitgestrekte bossen, landbouwgronden en wijngaarden. Het middelpunt van beide bezittingen wordt gevormd door de familiehuizen gelegen midden in de dorpen Rüdénhausen en Castell.

De familie Castell kent een roemruchte geschiedenis: tot het begin van de 19de eeuw bestuurden zij hun eigen staat(je) met alles wat daarbij hoort. Het uitgebreide archief getuigt daarvan.

Het bestuur van de Stichting Twickel en hun partners waren in juni enkele dagen te gast bij de Fürst en de Erbgraf zu Castell Rüdénhausen, resp. de vader en oudste broer van Christian.

Een uitgelezen gelegenheid nader kennis te maken met het beheer van een omvangrijk landgoed in een ander deel van Europa. Zo bracht het bestuur een bezoek aan het Castell-archief dat vier keer zo groot is als het toch redelijk omvangrijke Huisarchief Twickel. De wijnkelders werden bewonderd en diverse wijnen geproefd. Tijdens een uitgebreide boswandeling onderwees de Forstmeister (houtvester) ons in het moderne bosbeheer. Hierbij bleken grote overeenkomsten te bestaan met het bosbeheer van Twickel.

Met veel bewondering luisterde het gezelschap naar een voordracht van Dr. Horster (algemeen directeur) over de economie van dit uitgebreide en waardevolle bezit, dat nog volledig in particuliere handen is.

Tussen deze meer serieuze activiteiten door genoot het bestuur van de grote gastvrijheid van de familie Castell. Het bezoek werd besloten met het bijwonen van de Gottesdienst in het intieme kerkje van Rüdénhausen. Het bezoek vormt een herbevestiging van een relatie die al sinds het huwelijk van de grootvader van Christian met de Nederlandse gravin Van Aldenburg Bentinck bestaat.

A.H. Schimmelpenninck

De bestuursleden en hun partners in Bamberg.
Foto: A.H. Schimmelpenninck.

Schloss Rüdénhausen, het stamhuis van Christian zu Castell Rüdénhausen.
Foto: A.H. Schimmelpenninck.

Kruiden, rozen en idyllische plekjes

De tuinlieden van Twickel, Hans Hondebrink, Lies Hassink, Gerrit Molenkamp en Marc ter Horst, maakten in gezelschap van Juriaan zu Castell Rūdenhausen een studiereis langs bekende tuinen in de Loirestreek. Hieronder volgt het verslag van hun wederwaardigheden.

Juriaan zu Castell

vrijdag 4 juni

De klok op het voorplein van Twickel slaat zojuist 07:30. Aan het einde van het Bornse Voetpad zie ik eindelijk de auto opdoemen. Ik prop de rest van mijn bagage achterin en Hans Hondebrink en ik gaan door met de ophaalronde. Eerst Lies Hassink dan Gerrit Molenkamp en als laatste Marc ter Horst, die voor deze ene keer zijn hengels thuis heeft gelaten! Dit wordt overigens geen gewone reis, want het is de bedoeling om in Frankrijk tuinen te bekijken en om in contact te komen met de mensen - collega hoveniers - die hiervoor zorg dragen en waar mogelijk met elkaar van gedachten te wisselen. Het leukste is dat ik de eer heb om reisleider/tolk en cameraman te zijn voor de 'Twickeler-Tuiniers'.

Na een hele lange rit langs vele idyllische plekjes, mijnwerkers dorpjes en peages arriveren we omstreeks 18:00

bij het gehucht Ids. St. Roche alwaar de camping moet zijn. De camping wordt beheerd door een Nederlands echtpaar en dat is voor alle deelnemers een grote opluchting. Moe van de vele eerste indrukken en teleurgesteld vanwege het regenachtige weer zetten we de vier tenten op en even later branden de gasstellen en wordt er een vorstelijke maaltijd voorbereid.

zaterdag 5 juni

Het weer is somber, maar het is door de klamme lucht aardig warm en daarom besluiten we om die paar kilometer naar de kloostertuin van Prieuré Notre-Dame-d'Orsan te de voet af te leggen. Een prachtige wandeling met in de bermen een tapijt van bosaardbeien en overstekende vette slijmerige slakken (Goh, die Fransen eten van de straat...) en glooiende weilanden met kruiden en klapprozen afgezet door dikke heggen en dan die verlaten boerderijen....een droom!

Prieuré Notre-Dame-d'Orsan is in de 12e eeuw gesticht en is tien jaar geleden gekocht en gerestaureerd door een zakenman. Hij heeft de twee hectare kloostertuin gereconstrueerd en dat is zo goed gebeurd dat wij ons in de vroege middeleeuwen wanen. Een kruidentuin, moestuin, rosarium, parterres, boomgaarden en een geheime tuin een plek als in een sprookje waar de wijzers van de klok zijn stil gezet. Hier hebben we een uitzonderlijk mooie roos

*De reisgenoten. Van links naar rechts: Gerrit Molenkamp, Hans Hondebrink, Lies Hassink en Juriaan zu Castell.
Foto: M. ter Horst.*

gekocht voor de Oranjerie.

Daarna rijden we 's middags naar kasteel Ainay-le-Vieil. Om de middeleeuwse burcht ligt een Engels landschapspark met een rozentuin en een oude moestuin. Aan de rand van de gracht staat een 18e eeuwse huisje waar we even blijven staan om wat te drinken. Heimwee slaat bij enkele deelnemers toe en dat leidt tot ergernis over de slechte GSM ontvangst. Nadat de laatste nieuwtjes uit Twente door het park echoden en de vermoeidheid toesloeg zijn we richting camping gegaan en begon de tweede bonte avond.

zondag 6 juni

Vroeg opstaan en de boel afbreken. Met Gerrit als chauffeur en Marc als kaartlezer moeten we vandaag grote afstanden afleggen. Mega kasteel Chenonceaux met park en moestuin (tuin van Catherine de Medici en van Diana de Poitiers) wacht op ons. Een kilometer lange oprijlaan met aan het einde een grindpad met manshoge kuipen waarin iele sinaasappelboompjes staan. Horden Japanners en andere nationaliteiten bestormen het kasteel en het is vechten om van kamer tot kamer te komen, maar het is wel de moeite waard. Het kasteel is als een brug over rivier de Cher gebouwd.

Dan met pralende zon op weg naar Montfort waar we verwacht worden door de heer en mevrouw Völcker van Soelen. Een lange, lange tocht, maar om 19:00 komen we aan bij huize Epina waar de poorten wagenwijd open staan voor dit Hollandse reisgezelschap. Vorig jaar ben ik hier ruim een maand te gast geweest en zo is langzaam aan het idee ontstaan om een werkbezoek te organiseren. In nauw overleg met meneer en mevrouw Völcker hebben we het programma opgesteld en dankzij hen zijn we geïntroduceerd bij al die mooie tuinen die we de komende dagen gezamenlijk gaan bezoeken.

De tenten mogen in het park worden opgezet en we staan in de schaduw van twee reusachtige moerbeibomen. Er volgt een heerlijk diner en de excursies worden nog een keer doorgesproken.

maandag 7 juni

Het is zeer vroeg en we bezoeken straks de kwekerij van monsieur Bureau, maar eerst moet iedereen achter elkaar naar de badkamer wat een beetje vertraging geeft. Vol goede moed rijden wij dan toch naar de kweker in de buurt van Angers. Lies en Hans duiken de kruidentuin in en zoeken mint en andere planten uit. Terwijl Marc naar de geraniums kijkt die in alle kleuren en soorten te krijgen zijn. En Gerrit is bezig met een bepaalde soort artisjokken. Ondertussen duik ik in de aardbeivelden en geniet op mijn manier. Er wordt nu serieus afgewogen wat wel en niet mee mag naar de Twickeler moestuin. Het is goed dat we geen aanhangwagen hebben. We bekijken op de terugweg de markt in Doué-la-Fontaine en doen boodschappen in de Supermarché.

Om 16:00 komen we bij kasteel Villandry aan in de stromende regen. We hebben een afspraak met de eigenaar Henri Carvallo. Hij neemt ons mee naar de toren en vanaf daar hebben we een fantastisch uitzicht over de borders die met groenten zijn ingeplant. Kilometers lange buxushegjes en duizenden planten. De hele linkervleugel was op dat moment als het ware ingepakt door steigers en terwijl de

eigenaar aan het overleggen was met de steenhouwer mochten wij naar boven klimmen. Opeens stonden we op ooghoogte met de dakgoot en zagen we de versleten stukken stenen kozijnen; een enorme restauratie heel bijzonder. Na de tuin van boven tot onder bekeken te hebben beginnen we aan de terugweg. En als dank hebben we de Völcker's uitgenodigd voor het avondeten.

dinsdag 8 juni

's Ochtends zijn we heel hartelijk ontvangen bij een vriendin van mevrouw Völcker die een prachtige tuin heeft aan een zijarm van rivier de Loire. Hier hebben we veel tips gegeven en na een bezichtiging onder begeleiding van een Franse tuinman en de eigenaresse besloten we de ochtend onder genot van een glas wijn op het terras.

's Middags zijn we nog snel bij kasteel Brissac geweest en daar mochten we zelf door het hele huis lopen. Heel spannend, maar helaas moesten we al aan de terugweg beginnen.

We besluiten tot aan Chantilly te rijden zodat we morgen het paardenmuseum kunnen bezoeken.

woensdag 9 juni

Na een heerlijke overnachting op de CAMPIX met vriendelijke Nederlandse toeristen lopen we nu uitgeslagen door Chantilly op zoek naar cadeaus voor het thuisfront. Het museum voor het paard dat we daarna bekijken is een absolute must voor iedere paardenvriend.

De laatste kilometers wegen het zwaarst, want boze, woedende kippenboeren hebben bij Kortrijk de weg geblokkeerd en het resultaat is een hele lange file. Het wordt pas echt spannend als een heuse cameraploeg van de 'West-Vlaamse' televisie naar onze auto rent en naar onze mening vraagt. Personenauto's met knipperende gevaarlichten rijden langzaam naast elkaar en werken samen met de eindeloze rij vrachtwagens van kippenboeren. Af en toe staat er wat politie aan de kant, maar die kijken moedeloos toe. Als we dan eindelijk het recht in eigen hand nemen en zigzaggend over de vluchtstrook rijden volgen er meer.

Heerlijk was het toen we met ondergaande zon aan de rand van onze 'eigen gracht' het glas konden heffen op een zeer geslaagde reis.

De vijfde reisgenoot, Marc ter Horst, bewaakt het vuur.
Foto: J. zu Castell.

Benoeming conservator

In juli is mevrouw Worst-Schadd in dienst gekomen als part-time conservator. Zij combineert deze functie met een soortgelijke functie op Singraven, waar zij met haar echtgenoot en kinderen woont. Mevrouw Worst is op Twickel zeker geen onbekende: in de periode 1988 tot 1993 woonde en werkte zij op de geitenboerderij op het erve Berghuis aan de Twickelerlaan.

Beëindiging varkensbedrijf

Het varkens- en meststieren bedrijf van de familie Breteler aan de Oelersteeg sluit binnenkort zijn poorten. De familie Breteler maakt gebruik van de BEVAR, een uitkoopregeling voor varkenshouderijen. De regeling beoogt het mestoverschot in ons land te verminderen door varkensrechten op te kopen. De beëindiging van het pachtbedrijf past goed in het beleid van de Stichting Twickel.

Dit is immers gericht op het in evenwicht brengen van de veestapel op het landgoed en het beschikbare areaal landbouwgrond. Op dit moment is er nog sprake van een te grote veestapel.

De familie Breteler heeft het voornemen het bedrijf elders voort te zetten. Voor het zover is moeten echter alle overtollige gebouwen gesloopt worden. Het vertrek betekent tevens dat de pachterscommissie een zeer gewaardeerde voorzitter gaat verliezen.

A.H. Schimmelpenninck

Nieuw bestuurslid Stichting Twickel

Onlangs is Mr. C.N. de Boer benoemd als lid van het College van Regenten van de Stichting Twickel. Hij is de opvolger van Ir. E.P.L. Hessels die in oktober afscheid neemt.

Juun de Boer is op 17 mei 1948 in Amersfoort geboren, getrouwd en heeft drie kinderen. Hij heeft in 1975 zijn rechtenstudie voltooid. Na zijn studie heeft hij gedurende een aantal jaren als senior beleidsmedewerker gewerkt bij het Ministerie van VROM (toen Ministerie van Volkshuisvesting, Milieu & Hygiëne) en is sinds 1981 werkzaam bij de Vereniging Natuurmonumenten. In 1990 werd hij lid van de directie.

Binnen de directie is hij belast met beleidsbeïnvloeding op het gebied van natuurbescherming in relatie tot landinrichting en milieu en in die functie onderhoudt hij veel contacten met ministeries en collega-organisaties. Hij is lid van diverse adviesorganen op het gebied van natuurbeheer, bosbeheer en landinrichting. Hij is betrokken bij alle ontwikkelingen in het landelijk gebied. Hij is penningmeester van Eurosité - een Europees platform voor zowel overheids- als niet overheidsorganisaties op het natuurbeschermingsgebied.

C.N. de Boer.
Foto: B. Muller.

Kasteel beheerdersechtpaar (part-time)

In verband met het vertrek van de huidige kasteelbeheerders zoekt de Stichting Twickel een nieuw echtpaar voor deze functie. De kasteelbeheerders wonen in het kasteel en vervullen uiteenlopende taken als huismeester resp. huishoudster. Zij verzorgen met twee medewerksters en onder leiding van de conservator het kasteel met zijn waardevolle inboedel.

Functie eisen:

- liefde voor historische huizen en de instandhouding daarvan
- gevoel voor tradities onder meer bij de ontvangst en verzorging van gasten
- technisch inzicht mede i.v.m. de bewakingsfunctie
- leeftijd rond 50 jaar
- goede referenties

Wat bieden wij:

- part-time dienstverband (2 x 40%) voor voorlopig één jaar
- vrij wonen

Gegadigden kunnen tot 14 dagen na verschijnen van dit blad schrijven aan de rentmeester van de Stichting Twickel, Postbus 2, 7490 AA Delden.

tot 29 oktober

Openstelling Tuinen van Twickel. Openings-
tijden ma. tot en met vrij. van 11.00 - 16.30 uur. De kassa
sluit om 15.30 uur.

De moestuin van Twickel is open tot 26 novem-
ber. Openingstijden op wo. en vrij. van 13.30 - 16.00 uur.

18 augustus

Openstelling park Hof te Dieren in het kader van
de fietsvierdaagse. Openingstijden van 18.00 - 22.00 uur.

5 september

Moestuindag op Twickel.

11 september

Open Monumentendag met fiets- en wandelrou-
tes langs "Monumentaal Groen". Openstelling monumen-
ten van 10.00 - 16.30 uur.

17 september

Jaarlijkse kasteelbezichtiging voor de leden van
de vereniging Vrienden van Twickel. De leden ontvangen
hierover nader bericht.

10 oktober

Herfstwandeltocht Folkloristische Dansgroep
Midden Twenthe.

18 november

Lezing door Sanny de Zoete "Waarom het linnen
van Twickel zo bijzonder is", 20.00 uur in 't Hoogspel,
Delden. In de convocatie aan de leden stond abusievelijk 8
november vermeld.

Ronde tafel conferentie

Het stichtingsbestuur heeft het initiatief genomen tot het organiseren van een conferentie met bestuurders van Rijk, Provincie, gemeentes en het waterschap. De bedoeling is te komen tot afspraken over de toekomst van het landgoed Twickel. Als het aan het stichtingsbestuur ligt zal het behoud van het landgoed als cultureel erfgoed maar -zeker zo belangrijk- als 'groene long' bij de Twentse Stedenband een veel centralere rol moeten spelen dan tot nu toe.

In de voorgaande nummers van het *Twickelblad* is geconstateerd dat het landgoed Twickel in de afgelopen eeuw ruim 10% van het areaal is kwijtgeraakt aan stadsuitbreiding, wegeaanleg enz. Tegelijkertijd is een sterke versnippering opgetreden door de aanleg van nieuwe infrastructuur en het veel intensievere gebruik van bestaande wegen. De plannen voor de komende twintig jaar geven nog een aanzienlijke versnelling van de aantasting te zien.

Het valt op dat iedere Twentse bestuurder de waarde van het landgoed onderschrijft. De Commissaris van de Koningin de heer Hendriks spreekt in dit verband zelfs van Twickel als "kroonjuweel".

Zodra echter een individueel uitbreidingsplan, spoorlijn etc. deels op het landgoed is geprojecteerd vindt men het landgoedbelang toch weer ondergeschikt. Het optreden van de overheid is bovendien verbrokkeld door de vele gemeenten en overheidsdiensten waarmee de Stichting te maken heeft. Ook lijkt men niet altijd op de hoogte van de betekenis van het landgoed als cultuurhistorische eenheid.

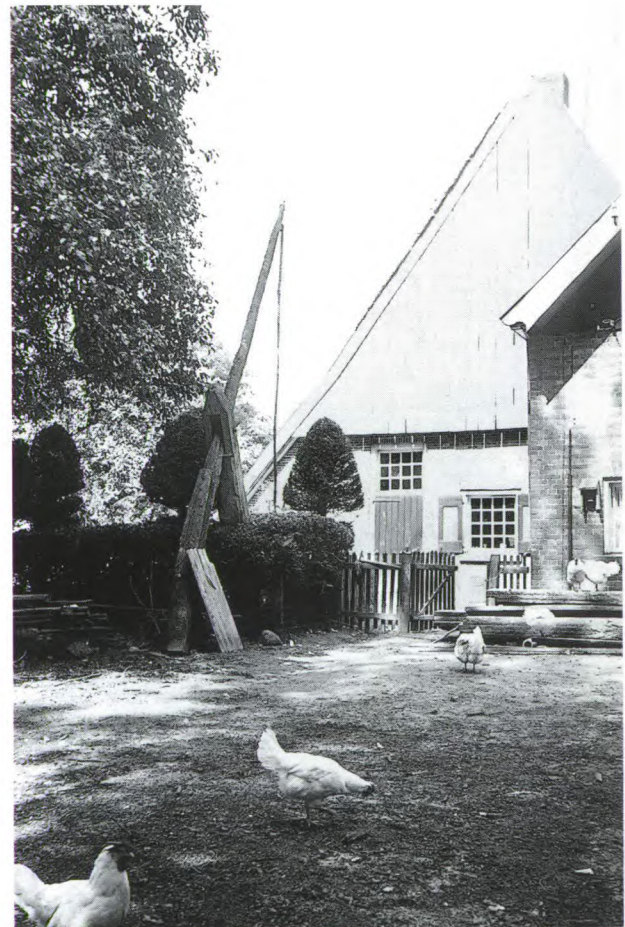
Het stichtingsbestuur wil af van het verbrokkelde ad hoc beleid waardoor het landgoedbelang steeds meer in het gedrang komt. Daarvoor in de plaats wenst het bestuur afspraken te maken voor het gehele gebied voor een lange termijn. Dit tracht het bestuur te bereiken met de Ronde tafel conferentie.

A.H. Schimmelpenninck

Ooievaars op het Hof te Dieren. Tijdens het A.N.W.B. landgoedkamp van 1996 is een ooievaarspaal geplaatst. In de twee daarop volgende jaren zijn er nieuwsgierige bezoekers geweest die het nooit tot broeden hebben gebracht. In maart 1999 was het dan zover. De paal is in gebruik genomen. Er zijn vier jongen geboren waarvan er weldra twee overleden. De andere twee zijn begin juli uitgevlogen, één ervan is waarschijnlijk verongelukt. De ouders zijn waakzaam over hun laatste jong. De jonge ooievaar slaapt op het nest terwijl vader en moeder de wacht houden.

Foto: R. Blom.

De landbouw vroeger: In de zomer van 1953 maakte de heer J.J. Boer vakantiefoto's op het landgoed Twickel. Van boven naar beneden: de wagenmakerij bij de Bornse Hoeve, hooibergen bij het erva Groot Buren, schuur met melkrek bij het erva Klein Buren. Staande foto's: Het erva Groot Buren, dat in die tijd nog een l6s hoes was.